

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Ευρωπαϊκό Κέντρο Αριστείας Jean Monnet

**Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα Ερευνητών στην Ευρωπαϊκή
Διακυβέρνηση**

Ερευνητική Ομάδα:

Ελληνική Εξωτερική και Ευρωπαϊκή Πολιτική

Τελική Εργασία:

***«Ο Αντίκτυπος της Κρίσης στην Ελληνική
Εξωτερική Πολιτική»***

Ερευνητής: Νίκος Δασκαλάκης

Εαρινό Ακαδημαϊκό Εξάμηνο 2012

Περιεχόμενα:

1. Εισαγωγή.....σελ.3
2. Η θέση της Ελλάδας στο ευρωπαϊκό περιβάλλον.....σελ.5
3. Ο ρόλος της Ελλάδας στο διεθνές σύστημα.....σελ.16
4. Συμπέρασμα.....σελ.27
5. Βιβλιογραφία.....σελ.29

1. Εισαγωγή

Κατά την τελευταία πενταετία (2007-2012), η Ελλάδα βιώνει μία πολύπλευρη δομική κρίση η οποία μερικώς μόνο είναι δημοσιονομικού χαρακτήρα, κατά κύριο λόγο η Ελλάδα βιώνει μία κρίση κύρους και αξιοπιστίας, δηλαδή μία κρίση εμπιστοσύνης. Οι οικονομολόγοι συνηθίζουν να λένε ότι η οικονομία είναι ψυχολογία, επομένως μία κρίση εμπιστοσύνης προς την Ελλάδα μπορεί να οδηγεί σε συνεχείς υποβαθμίσεις από τους διεθνείς οίκους αξιολόγησης και σε εκροή των καταθέσεων από τις τράπεζες. Στον τομέα όμως της εξωτερικής πολιτικής, διπλωματία σημαίνει αξιοπιστία, άρα όταν η Ελλάδα καθίσταται, λόγω της κρίσης, ένας αναξιόπιστος συνομιλητής τότε ο ρόλος της εντός της ευρωπαϊκής οικογένειας αλλά και εντός του διεθνούς συστήματος περιορίζεται ασφυκτικά με αποτέλεσμα την γεωπολιτική υποβάθμιση της χώρας. Το ερώτημα λοιπόν που προκύπτει και το οποίο καλούμαστε να απαντήσουμε με το παρόν κείμενο είναι κατά πόσο επηρεάστηκε η ελληνική εξωτερική πολιτική κατά την διάρκεια της τελευταίας πενταετίας (2007-2012) από τις επιπτώσεις της κρίσης.

Οι επιπτώσεις που έχει επιφέρει η σοβούσα κρίση στην ελληνική εξωτερική πολιτική έχουν να κάνουν κυρίως με την υποβάθμιση του διεθνούς κύρους της ελληνικής διπλωματίας, την απώλεια του ρόλου της Ελλάδας στα Βαλκάνια ως «κράτους-οδηγού» των βαλκανικών οικονομιών προς τον εξευρωπαϊσμό τους, την αδράνεια της Ελλάδας σε σχέση με τις πρόσφατες εξελίξεις στην Μέση Ανατολή, την απουσία και απόσυρση ελληνικών δυνάμεων από διεθνείς ειρηνευτικές αποστολές, τις περικοπές δαπανών στους τομείς της άμυνας και των διπλωματικών αποστολών, την στρατηγική ανισοροπία σε σχέση με την γεωστρατηγική αναβάθμιση της Τουρκίας, την στασιμότητα στον τομέα της ενεργειακής και οικονομικής διπλωματίας, την εγκατάλειψη της «Ατζέντας 2014» για τους στόχους της επερχόμενης ελληνικής προεδρίας και το πλήγμα στην ελληνική δημόσια διπλωματία.

Όλες οι ανωτέρω επιπτώσεις είναι ιδιαίτερα σημαντικές για την διεθνή θέση της Ελλάδας αλλά η σημαντικότερη επίπτωση είναι η ίδια η απομόνωση της χώρας από τους ευρωπαίους εταίρους της, απομόνωση η οποία τροφοδοτείται όχι μόνο από την έλλειψη εμπιστοσύνης των άλλων ευρωπαϊκών κρατών προς την Ελλάδα αλλά και από την τάση εσωστρέφειας που επιδεικνύει εδώ και καιρό η ίδια η ελληνική εξωτερική πολιτική. Έχοντας απορροφηθεί πλήρως από την προσπάθεια αντιμετώπισης της εγχώριας κρίσης, το ελληνικό κράτος απουσιάζει από κάθε διεθνή δραστηριότητα, αναβάλλει την έναρξη διαπραγματεύσεων σχετικών με ζητήματα εθνικού συμφέροντος και έχει αναδείξει το Υπουργείο Οικονομικών

ως μακράν πιο κρίσιμο Υπουργείο από εκείνο των Εξωτερικών. Η αποκλειστική αυτή ενασχόληση με τα “εν οίκω” και η αδιαφορία για τα “εν δήμω” συνεπάγεται την απουσία της Ελλάδας από το ευρωπαϊκό και κατά συνέπεια από το παγκόσμιο διαπραγματευτικό παιχνίδι, την έλλειψη πολύτιμων συμμαχιών και εν τέλει την απώλεια της έως τώρα ελληνικής επιρροής στην περιοχή των Βαλκανίων και της Ανατολικής Μεσογείου.

Η έλλειψη διπλωματικής εξωστρέφειας έχει να κάνει και με την συχνή εναλλαγή ηγεσιών στο Υπουργείο Εξωτερικών, καθώς μέσα στα τελευταία πέντε (5) χρόνια η Ελλάδα βρέθηκε να εκπροσωπείται στις διεθνείς διασκέψεις από επτά (7) διαφορετικούς υπουργούς εξωτερικών. Η πολιτική αστάθεια, που προέκυψε κυρίως κατά τον τελευταίο χρόνο ως προέκταση της κρίσης, είχε ως αποτέλεσμα την πλήρη αδράνεια σε σειρά κρίσιμων θεμάτων της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Σε μία σειρά θεμάτων, όπως, η ανακήρυξη Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (ΑΟΖ) σε συνεννόηση με την Τουρκία και τα άλλα γειτονικά παράκτια κράτη, η προσπάθεια της ΠΓΔΜ να καταστεί μέλος του ΝΑΤΟ χωρίς προηγούμενη διευθέτηση του ζητήματος της ονομασίας και ο επαναπροσδιορισμός της ευρωπαϊκής συνθήκης Δουβλίνο II που εγκλωβίζει τις ροές προσφύγων και παράνομων μεταναστών στην χώρα υποδοχής, η Ελλάδα τήρησε σιγή ιχθύος και συνεχίζει να χάνει πολύτιμο χρόνο παράλληλα με τις ευκαιρίες επίλυσης εθνικά κρίσιμων ζητημάτων.

Μοναδική εξαίρεση στο όλο σκηνικό αδράνειας θα μπορούσε να θεωρηθεί η προσέγγιση με το Ισραήλ και η δημιουργία μίας πολύπλευρης συνεργασίας μεταξύ Ελλάδας-Κύπρου-Ισραήλ στον τομέα της άμυνας, της ενέργειας, της ανταλλαγής τεχνογνωσίας και των εμπορικών συναλλαγών καθώς και του τουρισμού. Το Ισραήλ, έπειτα από την επιδείνωση των σχέσεων του με την Τουρκία αλλά κυρίως έπειτα από την ανακάλυψη μεγάλων ποσοτήτων φυσικού αερίου τις οποίες και πρόκειται να συνεκμεταλλευτεί με την Κύπρο, επενδύει διπλωματικά στην δημιουργία ενός «διαδρόμου σύνδεσης» με την Ευρώπη μέσω Κύπρου και Ελλάδας. Το κρίσιμο στοιχείο στην παρούσα γεωπολιτική εξίσωση είναι η ευρωπαϊκή ταυτότητα Ελλάδας και Κύπρου, ταυτότητα που εξασφαλίζει στην χώρα μας το ρόλο του μεσολαβητή ακόμη και του «πρεσβευτή» της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Ανατολική Μεσόγειο μαζί με όλα τα ανωτέρω γεωπολιτικά οφέλη.

Με την παρούσα κρίση διακυβεύεται αυτή ακριβώς η ευρωπαϊκή ταυτότητα της Ελλάδας, η μοναδική ταυτότητα με την οποία η χώρα αναγνωρίζεται διεθνώς εδώ και δεκαετίες. Όσο η ταυτότητα αυτή αμφισβητείται, τόσο και τα εθνικά μας συμφέροντα θα βρίσκονται σε κίνδυνο διότι εναλλακτική ταυτότητα εκτός Ευρώπης δεν υπάρχει στον διεθνή ορίζοντα.

2. Η θέση της Ελλάδας στο ευρωπαϊκό περιβάλλον

Η πρόσφατη αναφορά του πρέσβη επί τιμή κ. Αλέξανδρου Μαλλιιά είναι ενδεικτική της σημερινής κατάστασης: ‘Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδος αντανάκλα τη σημερινή εικόνα, πραγματικές δυνατότητες, δυναμικό και κύρος της χώρας μας. Δυστυχώς, αυτό που λεγαμε καποτε "έξω πάμε καλά" σε αντιδιαστολή υποθέτω με το "μέσα δεν πάμε καλά" δεν ισχύει πια. Μάλιστα, για πρώτη φορά μετά την χούντα, η Ελλάδα είναι σε φάση βαθειάς κρίσης εμπιστοσύνης με τους φυσικούς της εταίρους, την Ευρωπαϊκή Ένωση.’¹ Η συγκεκριμένη κρίση εμπιστοσύνης πηγάζει από την αδυναμία του ελληνικού κράτους να τηρήσει τις δεσμεύσεις του απέναντι στους δανειστές του, να υλοποιήσει διαρθρωτικές αλλαγές οι οποίες λιμνάζουν επί δεκαετίες, με λίγα λόγια να μπορέσει να εκσυγχρονιστεί.

Η αδυναμία αυτή εσωτερικής αναδιάρθρωσης έχει άμεσο αντίκτυπο στην διπλωματική ισχύ της Ελλάδας εντός της Ε.Ε. Ειδικότερα, κατά τα τελευταία 2 έτη, τα υπόλοιπα 16 κράτη της Ευρωζώνης δανειοδοτούν την Ελλάδα με χρήματα των φορολογουμένων τους, γεγονός που επιφέρει πολιτικό κόστος στις κυβερνήσεις των ανωτέρω κρατών και μάλιστα χωρίς την ίδια στιγμή η Ελλάδα ως δανειζόμενος να εκπληρώνει τις περισσότερες από τις υποχρεώσεις που έχει αναλάβει ώστε να στοιχειοθετείται δυνατότητα μελλοντικής αποπληρωμής των δανείων αυτών. Η ανισοβαρής αυτή σχέση μεταξύ της Ελλάδας (δανειζόμενος) και των κρατών της Ευρωζώνης (δανειστές) δημιουργεί ένα κλίμα καχυποψίας, ψυχρότητας και κόπωσης με αποτέλεσμα ‘το σύστημα της Ε.Ε. να έχει κορεσθεί και κουραστεί από την Ελληνική κρίση και να είναι πιο δύσκολο για την Ελλάδα απ’ότι στο παρελθόν να θέσει στην ατζέντα της Ε.Ε. ζητήματα της εξωτερικής της πολιτικής.’² Το γεγονός αυτό εξηγεί σε έναν βαθμό την απουσία θεμάτων ελληνικής εξωτερικής πολιτικής από την ευρωπαϊκή ατζέντα κατά τα τελευταία 2 χρόνια, καθώς το κλίμα αυτή την στιγμή δεν είναι ευνοϊκό ως προς τις ελληνικές θέσεις. Εάν για παράδειγμα η Ελλάδα προωθούσε τώρα, αντί προ 8 ετών, την υποψηφιότητα της Κύπρου για την είσοδό της στην Ε.Ε, πολύ δύσκολα οι ευρωπαίοι εταίροι θα αξιολογούσαν θετικά μία τέτοια πρόταση με βάση τις παρούσες συνθήκες.

¹ Μαλλιιάς, Αλέξανδρος, “Τα επόμενα βήματα στις σχέσεις της Ελλάδος με την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας”, *Ημερίδα ΕΛΙΑΜΕΠ*, 10 Ιανουαρίου 2012.

² Κουσκουβέλης, Ηλίας, “Κρίση και εξωτερική πολιτική”, *Foreign Affairs-The Hellenic Edition*, 05 Φεβρουαρίου 2012, διαθέσιμο: <<http://foreignaffairs.gr/articles/68646/ilias-i-koyskoybelis/krisi-kai-eksoteriki-politiki?page=show>>.

Σε σχέση με το παρελθόν, η θέση της Ελλάδας εντός του ευρωπαϊκού θεσμικού και πολιτικού πλαισίου έχει επιδεινωθεί λόγω της κρίσης, με αποτέλεσμα να καθίσταται ιδιαίτερα δυσχερής η σύμπραξη με άλλα κράτη για την προώθηση των εθνικών μας συμφερόντων. Όπως σημειώνει και ο δρ. Όθων Αναστασάκης του πανεπιστημίου της Οξφόρδης: ‘Στο παρελθόν, η Ελλάδα ήταν σε θέση να συμπράτει με τα μικρά κράτη για θεσμικά ζητήματα, για θέματα προϋπολογισμού συμμαχούσε με τα ασθενέστερα οικονομικά κράτη της νότιας και της ανατολικής Ευρώπης ενώ για συνταγματικά θέματα στήριζε τα κράτη που ήταν υπέρ της ευρωπαϊκής ενσωμάτωσης και ομοσπονδιοποίησης. Είναι πλέον πολύ δύσκολο για την Ελλάδα να δημιουργεί συμμαχίες με τα άλλα κράτη της Ε.Ε, όταν αυτά προσπαθούν να κρατήσουν απόσταση από την ελληνική περίπτωση, προκειμένου να μην ταυτιστούν με τα προβλήματα της χώρας.’³

Εφόσον λοιπόν τα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη δεν δείχνουν διατεθειμένα να συνεργαστούν με την Ελλάδα, θα περίμενε κανείς ότι η Ελλάδα θα προσπαθούσε να συνεργαστεί με κάθε τρόπο με τους εταίρους της, συνεισφέροντας με την παρουσία της σε ευρωπαϊκές αποστολές ώστε να ανακτήσει την χαμένη της αξιοπιστία. Πράγματι, η Ελλάδα συμμετείχε στην ναυτική επιχείρηση “EU NAVFOR-Atalanta”, την οποία οργάνωσε η Ευρωπαϊκή Ένωση με συμμετοχή των περισσότερων παράκτιων ευρωπαϊκών κρατών με σκοπό την καταπολέμηση της πειρατείας στα ανοιχτά της Σομαλίας και την προστασία των εμπορικών πλοίων. Η συνεισφορά της Ελλάδας συνίστατο σε μία φρεγάτα του Πολεμικού Ναυτικού, η οποία όμως αποσύρθηκε εσπευσμένα στις 28 Αυγούστου του 2011 ενώ η επιχείρηση προβλέπεται να διαρκέσει μέχρι το τέλος του 2012. Η απόφαση πάρθηκε από το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας με το επιχείρημα της εξοικονόμησης χρημάτων λόγω κρίσης διότι η συμμετοχή της φρεγάτας στην επιχείρηση της Σομαλίας κόστιζε γύρω στα 2,5 εκατομμύρια ευρώ τον μήνα.

Με μια πρώτη ανάγνωση, θα μπορούσαμε να αξιολογήσουμε ως ορθή την ανωτέρω απόφαση στα πλαίσια των αναγκαίων περικοπών προκειμένου να αντιμετωπιστεί η κρίση. Εάν όμως εξετάσουμε πιο προσεκτικά την ανωτέρω ενέργεια, θα συμπεράνουμε ότι το οικονομικό κόστος της συμμετοχής μας στην ευρωπαϊκή επιχείρηση “EU NAVFOR-Atalanta” είναι σαφώς μικρότερο από το προσδοκώμενο όφελος σε επίπεδο κύρους.

³ Anastasakis, Othon, “The impact of the economic crisis on Greece’s external relations”, *Reforming Greece: Sisyphean task or Herculean challenge?*, March 2012, p.63, available: <<http://www.sant.ox.ac.uk/seesox/publications/ReformingGreece.pdf>>.

Συγκεκριμένα, ‘η απόφαση ματαίωσης της ελληνικής συμμετοχής απέτυχε να εξετάσει την ανισορροπία μεταξύ του δυνητικού οφέλους που θα είχε η Ελλάδα, δηλαδή να βελτιώσει το διεθνές κύρος της μέσω της ενεργού συμμετοχής της και του οικονομικού κόστους. Η Ελλάδα θα μπορούσε να διαδραματίσει ένα σημαντικό ρόλο σε αυτή την αποστολή, από την αναβάθμιση της συμβολής της έως την ανάληψη διοικητικών καθηκόντων και αναλαμβάνοντας ηγετικό ρόλο σε ευρωπαϊκό επίπεδο.’⁴

Το άνωθεν παράδειγμα αποτελεί ακόμη ένα τεκμήριο εσωστρέφειας και έλλειψης στόχων όσον αφορά την ελληνική εξωτερική πολιτική σε περίοδο εγχώριας κρίσης. Η κρίση λειτουργεί ισοπεδωτικά σε επίπεδο περικοπών ακόμα και όταν πρόκειται για περιπτώσεις ανάκτησης της διεθνούς αξιοπιστίας της χώρας. Διαφαίνεται μία αντίληψη ότι η άσκηση δυναμικής και συμμετοχικής εξωτερικής πολιτικής είναι «πολυτέλεια» σε καιρούς δημοσιονομικής λιτότητας και δεν γίνεται αντιληπτό το γεγονός ότι η εξωτερική πολιτική μπορεί να λειτουργήσει ως εργαλείο ανάκαμψης του διεθνούς μας κύρους, το κύρος χωρίς το οποίο η Ελλάδα δεν μπορεί να ξεφύγει από την γεωπολιτική υποβάθμιση που έχει υποστεί λόγω της κρίσης. ‘Κατ’ επέκταση, η επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης και το επακόλουθο πλήγμα στο διεθνές προφίλ της χώρας –‘μιας χώρας που επιβιώνει από την ελεημοσύνη των δανειστών της’ η μόνιμη επωδός το τελευταίο χρονικό διάστημα– επιβαρύνει το κλίμα σε επίπεδο κοινής γνώμης, φορτίζει τα ανοιχτά ζητήματα με επιπλέον ‘φορτίο’ καχυποψίας και εν τέλει δυσχεραίνει επιπροσθέτως τους χειρισμούς και το περιθώριο δράσης της πολιτικής ηγεσίας προς αντιμετώπιση των εν λόγω ζητημάτων.’⁵

Το περιθώριο ουσιαστικής άσκησης εξωτερικής πολιτικής επηρεάζεται άμεσα από την ανωτέρω λογική των περικοπών. Η αντιμετώπιση της κρίσης ως τεχνικού προβλήματος που μπορεί να λυθεί μόνο με περικοπές και όχι ως μία ευκαιρία ανάληψης πρωτοβουλιών και δυναμικής εξωστρέφειας οδήγησε το ελληνικό κράτος να προβεί σε μείωση των δαπανών του Υπουργείου Εξωτερικών, σφραγίζοντας ελληνικά προξενεία και διπλωματικές αποστολές χωρίς όμως να υπάρχει ένα πλάνο εξορθολογισμού των συγκεκριμένων εξόδων.

⁴ Grigoriadis, Ioannis, “Seeking Opportunities in Crisis Times: Greek Foreign Policy in the Middle East”, *ELIAMEP*, March 2012, p.3, available: <<http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2012/03/grigoriadis.pdf>>.

⁵ Κρεμμύδας, Χαράλαμπος, “Οικονομική Κρίση, Μνημόνιο και Ελληνική Εξωτερική Πολιτική”, *EKEME*, Μάρτιος 2012, σελ.17, διαθέσιμο: <<http://www.ekeme.gr/html/EKEME%20PAPER-KREMMYDAS.pdf>>.

Ειδικότερα, ‘για το 2011, ο προϋπολογισμός του Υπουργείου Εξωτερικών περικόπηκε κατά 22%, οι μισθοί μειώθηκαν κατά 35% ενώ τα έξοδα λειτουργίας των αντιπροσωπειών και των πρεσβειών στο εξωτερικό έχουν μειωθεί αισθητά. Επιπλέον, 7 Γενικά Προξενεία στην Ευρώπη (σε Γαλλία, Βρετανία, Γερμανία, Ιταλία), και η μόνιμη αντιπροσωπεία της Ελλάδας στην Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση έκλεισαν οριστικά.’⁶ Στην συγκεκριμένη περίπτωση, το επιχείρημα περί εξορθολογισμού των δαπανών λειτουργεί ως μέσο αφαίμαξης των εργαλείων της εξωτερικής πολιτικής με αποτέλεσμα η Ελλάδα να υποβαθμίζει ακόμη περισσότερο το επίπεδο άσκησης της εξωτερικής της πολιτικής, μειώνοντας την διεθνή της παρουσία ακριβώς την στιγμή που θα έπρεπε να την ενισχύει.

Η τεχνική αντιμετώπιση της κρίσης οδήγησε και σε σοβαρή μείωση των αμυντικών δαπανών σε μία περίοδο που η Ελλάδα βρίσκεται σε εξαιρετικά ευάλωτη στρατηγική θέση. Βέβαια, επί δεκαετίες οι αμυντικές δαπάνες ήταν εξαιρετικά διογκωμένες προκειμένου να διατηρείται η ανατρεπτική ισχύς έναντι της Τουρκίας αλλά κυρίως για να προωθείται η «διπλωματία της αγοράς όπλων», δηλαδή η αγορά από την Ελλάδα οπλικών συστημάτων από συγκεκριμένα κράτη με αντάλλαγμα την διπλωματική τους υποστήριξη σε κρίσιμα ζητήματα εθνικού συμφέροντος. Κατά την δεκαετία 1999-2009, ενώ δηλαδή οι επιπτώσεις της κρίσης ήταν ήδη παραπάνω από ορατές, ‘η Ελλάδα ξόδευε το 3,7% του ΑΕΠ της για την άμυνα, μία εκατοστιαία μονάδα παραπάνω από οποιοδήποτε άλλο ευρωπαϊκό έθνος. Η Γαλλία, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Κύπρος, οι επόμενες χώρες στη σειρά, δαπανούσαν αντίστοιχα το 2,4 έως 2,5% των δικών τους ΑΕΠ για αμυντικές δαπάνες. Το 2010, ο Ελληνικός Στρατός απασχολούσε 156.600 μέλη στρατιωτικού προσωπικού, δηλαδή το 8,3% του συνόλου του στρατιωτικού προσωπικού της Ε.Ε.’⁷ Σε έναν τομέα λοιπόν όπως οι εξοπλιστικές δαπάνες, η κρίση λειτούργησε εξορθολογιστικά και περιόρισε σε ένα πιο λογικό επίπεδο το σύνολο των αμυντικών δαπανών. Το γεγονός όμως της εξαιρετικά ευάλωτης θέσης της Ελλάδας στην παρούσα φάση, σε συνδυασμό με την οικονομική και συνάμα εξοπλιστική γιγάντωση της Τουρκίας, συνιστά λόγο ανησυχίας και παρά το γεγονός ότι διμερείς σχέσεις παραμένουν σχετικά ικανοποιητικές, η ανισοροπία ισχύος παραμένει.

⁶ Anastasakis, Othon, “The impact of the economic crisis on Greece’s external relations”, *Reforming Greece: Sisyphean task or Herculean challenge?*, March 2012, p.62, available: <<http://www.sant.ox.ac.uk/seesox/publications/ReformingGreece.pdf>>.

⁷ Efthymiou, Pavlos and Juergenliemk, Hubertus, “How much more can the Greek nation take?”, *ELIAMEP Blogs*, 01 March 2012, available: <<http://blogs.eliamep.gr/en/admin/pavlos-efthymiou-and-hubertus-juergenliemkhow-much-more-can-the-greek-nation-take/>>.

Όπως σημειώνει σε συνέντευξή του ο senior lecturer του LSE δρ. Σπύρος Οικονομίδης: ‘Η Τουρκία καθίσταται όλο και πιο σημαντική περιφερειακή δύναμη στην Ανατολική Μεσόγειο και την Μέση Ανατολή και είναι πιθανόν κάποιοι δρώντες του τουρκικού πολιτικού κατεστημένου να επιθυμήσουν να επωφεληθούν από την αυξανόμενη επιρροή της Άγκυρας απέναντι στην Ελλάδα. Η Τουρκία έχει γίνει πιο μονομερής στις δράσεις της και ορισμένοι που βρίσκονται σε θέσεις εξουσίας αντιλαμβάνονται ότι η Ελλάδα βρίσκεται σε στιγμή αδυναμίας και ίσως θελήσουν να εκμεταλλευτούν αυτή την αδυναμία.’⁸ Η αδυναμία της ελληνικής πλευράς έγκειται όχι μόνο στην έλλειψη πόρων για βελτίωση του μηχανισμού αποτρεπτικής ισχύος της αλλά κυρίως στην έλλειψη συμμαχιών, με μόνη ίσως εξαίρεση εκείνη του Ισραήλ. Με τους ευρωπαίους εταίρους να έχουν κουραστεί από την συνεχή ενασχόληση με τα ελληνικά προβλήματα, τους βαλκάνιους γείτονες να θεωρούν την Ελλάδα παράδειγμα προς αποφυγή και τα παραδοσιακά καθεστώτα της Μέσης Ανατολής με τα οποία είχαμε σταθερές σχέσεις να ανατρέπονται από το κύμα αλλαγής της Αραβικής Άνοιξης, η Ελλάδα βρίσκεται πλέον μόνη της μέσα σε ένα διεθνές περιβάλλον ρευστό και απέναντι σε μία Τουρκία που επιθυμεί παίζει τον ρόλο του τοποτηρητή ή ακόμη και της περιφερειακής δύναμης στην Ανατολική Μεσόγειο και στην περιοχή των Βαλκανίων.

‘Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η Τουρκία αμφισβητεί συστηματικά τα ελληνικά κυριαρχικά δικαιώματα στο ανατολικό Αιγαίο και προσπαθεί να δημιουργήσει ένα status-quo όσον αφορά την από κοινού εκμετάλλευση και συν-διαχείριση των φυσικών πόρων της περιοχής. Προκειμένου η Άγκυρα να καταστεί ισχυρή περιφερειακή υπερδύναμη πρέπει να καταστήσει σαφές στους γείτονές της ότι υπάρχει μόνο ένα αφεντικό στην ανατολική Μεσόγειο.’⁹ Η συγκεκριμένη νοοτροπία φαίνεται να επιβεβαιώνεται από την πρόσφατη έντονη αντίδραση της Τουρκίας όσον αφορά την ενεργειακή συνεργασία μεταξύ Κύπρου-Ισραήλ, την αποστολή ερευνητικών σκαφών (Piri Reis και Cesme) εντός των ελληνικών χωρικών υδάτων αλλά και την δήλωση του Τούρκου Υπουργού Εξωτερικών κ. Ahmet Davutoğlu ότι το Καστελόριζο δεν αποτελεί τμήμα του Αιγαίου αλλά της Μεσογείου, έτσι ώστε το νησί να εξαιρεθεί από την διαπραγμάτευση για τον καθορισμό της ελληνικής ΑΟΖ.

⁸ Economides, Spyros, “Does Greece have a foreign policy?”, *Odyssey: Bimonthly Magazine about Greece and the Greek Diaspora*, January-February 2012, available: <<http://www.odyssey.gr/features/articles~1894~foreignexchange~article>>.

⁹ Mottas, Nicolas, “A Greek response to Turkey’s current neo-Ottomanist diplomacy”, *Neos Kosmos: The Hellenic Perspective*, 02 August 2010, available: <<http://neoskopos.com/news/en/node/9176>>.

Απέναντι στην τουρκική κινητικότητα, η ελληνική εξωτερική πολιτική παραμένει εδώ και πολύ καιρό αδρανής, με το σκεπτικό ότι στην παρούσα συγκυρία και λόγω της ευάλωτης θέσης μας «δεν μας συμφέρει» να προβούμε σε δυναμικές κινήσεις άσκησης διπλωματίας. Η κρίση ενισχύει αυτήν την λογική της αδράνειας, αναβάλλοντας επ'άοριστον την ανάληψη πρωτοβουλιών σε μία σειρά σημαντικών θεμάτων εθνικού συμφέροντος. 'Πολυετής αδράνεια καταγράφεται στην αντιμετώπιση των καθημερινών παραβιάσεων του διεθνούς δικαίου στο Αιγαίο και, πλέον, στην Ανατολική Μεσόγειο όπως και στην αντιμετώπιση του τουρκικού casus belli εναντίον της Ελλάδας. Αδράνεια σημειώθηκε έναντι της μη κύρωσης από την Αλβανία της συμφωνίας οριοθέτησης της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (ΑΟΖ). Αδράνεια σημειώνεται ως προς την υποστήριξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στις διαπραγματεύσεις για το Κυπριακό στον ΟΗΕ. Και, τέλος, ανεξήγητη αδράνεια χαρακτηρίζει τη διαχείριση της ανακήρυξης ΑΟΖ και της προοπτικής εκμετάλλευσης των όποιων νόμιμων ευκαιριών ανακύψουν στην Ανατολική Μεσόγειο.'¹⁰

Το θέμα της ανακήρυξης της ελληνικής Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (ΑΟΖ) υποτίθεται ότι βρίσκεται ψηλά στην ατζέντα του ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών και απασχολεί σε σημαντικό βαθμό τον δημόσιο διάλογο. Παρά την δημοφιλία όμως του εν λόγω εγχειρήματος στην ελληνική κοινή γνώμη, στην πραγματικότητα ελάχιστες κινήσεις έχουν γίνει προς αυτήν την κατεύθυνση. Οι αντιδράσεις της Τουρκίας ως προς τα όρια της ΑΟΖ των ελληνικών νησιών δημιουργούν ένα κλίμα έντασης το οποίο απαιτεί από την ελληνική πλευρά να επιδείξει διαπραγματευτικές ικανότητες που θα εμπεριέχουν κινήσεις ρίσκου, πολυμερών επαφών και αναζήτησης συμμαχιών. Η οικονομική διπλωματία που διαμορφώνεται μεταξύ Κύπρου-Ισραήλ αποτελεί ένα εξαιρετικό παράδειγμα για την Ελλάδα, η οποία προκειμένου να υπερασπίσει τα συμφέροντά της θα πρέπει να προσεγγίσει χώρες με ταυτόσημα οικονομικά συμφέροντα, ώστε οι αντιδράσεις της Τουρκίας να αντιμετωπιστούν από κοινού με άλλα κράτη. Η δικαιολογία ότι η κρίση περιορίζει τις δυνατότητές μας δεν πρέπει να θεωρηθεί επαρκής, όταν για παράδειγμα η Κύπρος, που βρίσκεται αυτή την στιγμή προ των πυλών ενός ευρωπαϊκού πακέτου στήριξης, επιτυγχάνει να διασφαλίσει τα ενεργειακά της συμφέροντα μέσω της εξασφάλισης συμμαχιών.

¹⁰ Κουσκουβέλης, Ηλίας, “Κρίση και εξωτερική πολιτική”, *Foreign Affairs-The Hellenic Edition*, 05 Φεβρουαρίου 2012, διαθέσιμο: <<http://foreignaffairs.gr/articles/68646/ilias-i-koyskoybelis/krisi-kai-eksoteriki-politiki?page=show>>.

‘Η Ελλάδα έχει αρκετούς λόγους να αναπτύξει μια δική της στρατηγική και παρουσία στην Ανατολική Μεσόγειο: όχι μόνο επειδή η μέχρι τώρα εξέλιξη αφορά την Κύπρο και κατά συνέπεια δοκιμάζει τις ελληνικές εγγυήσεις προς αυτήν, ούτε επειδή η έκβαση των τουρκικών αντιρρήσεων και διεκδικήσεων θα επηρεάσει τον μελλοντικό συσχετισμό στο Αιγαίο. Βεβαίως αυτά θα αρκούσαν και από μόνα τους για να προκαλέσουν στρατηγική επαγρύπνηση, διότι από την στιγμή που η Τουρκία άνοιξε συζήτηση για δικαιώματα και εξουσίες στη Μεσόγειο και τη θαλάσσια περιοχή γύρω από την Κύπρο, η Ελλάδα δεν μπορεί να είναι πλέον ούτε άπραγος παρατηρητής, ούτε ουδέτερος μεσολαβητής. Κυρίως όμως οι πρωτοβουλίες πρέπει να αναληφθούν επειδή ανοίγει μια εντελώς νέα γεωπολιτική προοπτική για τη χώρα, καθώς επαναπροσδιορίζεται το ενεργειακό τοπίο στην Ευρώπη και διεθνώς, αναθεμελιώνονται τα πολιτικά συστήματα στις χώρες της ΒΑΜΑ (Βόρειας Αφρικής, Μέσης Ανατολής) και επανεξετάζονται όλες οι συμμαχίες της περιοχής.’¹¹ Με λίγα λόγια, η ελληνική εξωτερική πολιτική οφείλει να εγκαταλείψει το άλλοθι της κρίσης και να αναλάβει πρωτοβουλίες που θα εδραιώσουν την συμμετοχή της στην διαμόρφωση του νέου γεωπολιτικού πεδίου με στόχο την τόσο αναγκαία γεωπολιτική της αναβάθμιση και την επίτευξη νέων χρήσιμων μελλοντικά συμμαχιών.

Οι πρωτοβουλίες αυτές δεν χρειάζεται να είναι απαραίτητα οικονομικές ή στρατιωτικές, εφόσον τα περιθώρια δράσης μας είναι ασφυκτικά περιορισμένα λόγω της κρίσης, αλλά θα μπορούσαν κάλλιστα να είναι θεσμικές. ‘Μία σειρά εργαστηρίων και σεμιναρίων θα μπορούσε να οργανωθεί από τις ελληνικές αρχές, κατόπιν αιτήματος των υπό μετάβαση κρατών της Αραβικής Άνοιξης, ώστε οι ασκούμενοι δικαστές να διδάσκονται από τους Έλληνες συναδέλφους τους την ευρωπαϊκή νομοθεσία και τους κανόνες προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το δικαστικό σώμα είναι μόνο ένα παράδειγμα ενός κρατικού τομέα, όπου η εκπαίδευση θα μπορούσε να έχει ευεργετικά αποτελέσματα και όπου η Ελλάδα θα μπορούσε να παίξει έναν εποικοδομητικό ρόλο.’¹² Αυτή η θεσμική διπλωματία εκτός του ότι δεν θα έχει σοβαρό οικονομικό κόστος για την Ελλάδα, θα δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για μία μελλοντική προσοδοφόρα οικονομική διπλωματία.

¹¹ Χριστοδουλάκης, Νίκος, “Η Ελλάδα σε «βέρτιγκο» στρατηγικής”, *Foreign Affairs-The Hellenic Edition*, 01 Φεβρουαρίου 2012, διαθέσιμο: <<http://foreignaffairs.gr/articles/68641/nikos-xristodoylakis/i-ellada-se-«bertigko»-stratigikis>>.

¹² Grigoriadis, Ioannis, “Seeking Opportunities in Crisis Times: Greek Foreign Policy in the Middle East”, *ELIAMEP*, March 2012, p.6-7, available: <<http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2012/03/grigoriadis.pdf>>.

‘Η Ελλάδα πρέπει να δώσει ιδιαίτερη προσοχή στην οικονομική διπλωματία. Η οριοθέτηση των Αποκλειστικών Οικονομικών Ζωνών (ΑΟΖ) με τις γειτονικές χώρες πρέπει να εξακολουθήσει να αποτελεί προτεραιότητα και να γίνει ένα από τα κεντρικά θέματα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Αυτό τελικά θα βοηθήσει στην επίλυση ορισμένων ζητημάτων σχετικά με την ελληνική-τουρκική ατζέντα, καθώς το θέμα της ΑΟΖ θα επαναπροσδιορίσει τις σχέσεις της Ελλάδας με όλους τους γείτονές της και θα δημιουργήσει ένα νέο περιβάλλον στην Νοτιο-Ανατολική Μεσόγειο.’¹³ Το εν λόγω γεωπολιτικό περιβάλλον αλλάζει έτσι κι αλλιώς, με ή χωρίς την ελληνική συμμετοχή. Η προσέγγιση Ισραήλ-Κύπρου, ο τουρκικός νεο-οθωμανισμός, οι αλλαγές καθεστώτων στη Μέση Ανατολή και οι νέοι ενεργειακοί διάδρομοι αλλάζουν εξ ολοκλήρου το τοπίο στην Ανατολική Μεσόγειο, με την Ελλάδα να παραμένει ένας αμέτοχος παρατηρητής αφοσιωμένος τόσο πολύ στην διαχείριση των εσωτερικών του προβλημάτων, ώστε να προκύπτει ο κίνδυνος να χάσει τον υπάρχοντα ρόλο του στην περιοχή έχοντας πια ξεπεραστεί από τις τρέχουσες εξελίξεις.

Όπως όμως σημειώνει ο Γενικός Διευθυντής του ΕΛΙΑΜΕΠ δρ. Θάνος Ντόκος: ‘Παρά το γεγονός ότι η Ελλάδα έχει επικεντρωθεί στο εσωτερικό μέτωπο και η οικονομική κρίση έχει επισκιάσει σαφώς την εξωτερική μας πολιτική, υπάρχει μία αναδυόμενη ευαισθητοποίηση των ελληνικών φορέων χάραξης πολιτικής στο ότι «η γη συνεχίζει να γυρίζει», ότι δηλαδή η ευρύτερη περιοχή γύρω από την Ελλάδα συνεχίζει να αλλάζει και να εξελίσσεται και ότι η χώρα πρέπει να διατηρήσει τόσο την περιφερειακή επιρροή της, να αναζητήσει ακόμη και ένα νέο ρόλο, τόσο μέσω των εθνικών της μέσων, αλλά και στο πλαίσιο της συμμετοχής της στην Ε.Ε (και δευτερευόντως του ΝΑΤΟ). Υπάρχει επίσης μία σταδιακή συνειδητοποίηση ότι η Ελλάδα έχει περιφερειακά συμφέροντα στη νότια και ανατολική γειτονιά της, τα οποία θα πρέπει να διασφαλιστούν σύμφωνα με τις παγκόσμιες και περιφερειακές εξελίξεις.’¹⁴ Επομένως, η κρίση μπορεί να λειτουργήσει ως συναγερμός που θα αφυπνίσει την ελληνική εξωτερική πολιτική από τη φοβική αδράνειά της και θα τη βοηθήσει να επαναξιολογήσει τη σημασία της συμμετοχής της τόσο στις ευρωπαϊκές όσο και στις περιφερειακές εξελίξεις.

¹³ Skouroliakou, Melina, “Greek politicians have forgotten about Greek foreign policy. And this will not change in the near future”, *LSE Blogs*, 10 May 2012, available: <<http://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2012/05/10/greek-foreign-policy/>>.

¹⁴ Dokos, Thanos, “Who Lost Greece? The Geopolitical Consequences of the Greek Crisis”, *ELIAMEP*, February 2012, p.10-11, available: <<http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2012/02/dokos1.pdf>>.

Η συμμετοχή όμως της Ελλάδας στις ευρωπαϊκές εξελίξεις καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από την στάση της Γερμανίας. Ένα από τα πιο ζημιογόνα παρελκόμενα της κρίσης ήταν και εξακολουθεί να είναι η αναπαραγωγή στερεοτύπων περί «σκληρών-αυταρχικών» Γερμανών και «τεμπέληδων-φοροφυγάδων» Ελλήνων. Ο λαϊκισμός που εκπέμπεται από δημοσιογραφικά μέσα και των δύο χωρών οδηγεί στην αναπαραγωγή ενός κλίματος εχθρότητας, οι συνέπειες του οποίου επηρεάζουν άμεσα την θέση της Ελλάδας στην Ευρώπη. Η οικονομική βοήθεια που δίδεται τα τελευταία δύο χρόνια στην Ελλάδα, με την ευθύνη της απόφασης να βαρύνει κυρίως την Καγκελάριο Μέρκελ, επικρίνεται από μερίδα των γερμανικών μέσων ενημέρωσης και από ένα μεγάλο μέρος Γερμανών ψηφοφόρων, με αποτέλεσμα η Καγκελάριος Μέρκελ να επωμίζεται ένα σημαντικό φορτίο πολιτικού κόστους. Επιπλέον, «η Καγκελάριος Μέρκελ συνειδητοποιεί ότι δεν μπορεί να εκθέσει το γερμανικό χρηματοπιστωτικό σύστημα τοποθετώντας δισεκατομμύρια δολάρια στο υψηλού κινδύνου ελληνικό χρέος και να προβαίνει σε ατελείωτες διασώσεις του αδιαφανούς ελληνικού πολιτικού συστήματος στην Αθήνα. Δεν είναι τυχαίο ότι ο οίκος αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας Moody's υποβάθμισε πρόσφατα έξι γερμανικές τράπεζες λόγω του "αυξημένου κινδύνου περαιτέρω διαταραχών που προέρχονται από την ευρωπαϊκή κρίση χρέους."¹⁵

Συνεπώς, η ελληνική διάσωση κοστίζει στην Γερμανία οικονομικά και πολιτικά και κυρίως δημιουργεί στην υπόλοιπη Ευρώπη την εντύπωση ότι «η Ελλάδα δεν συμπεριφέρεται όπως θα περίμενε κανείς από μία χώρα που είναι μέλος της Ε.Ε από το 1981 και μέλος της Ευρωζώνης από το 2001.»¹⁶ Η εντύπωση που δημιουργείται στους ευρωπαίους εταίρους μας είναι ότι η Ελλάδα αποτελεί μια εξαίρεση, «κάτι άλλο» που δεν είναι συγκρίσιμο με τις περιπτώσεις των άλλων αδύναμων οικονομιών όπως η Πορτογαλία και η Ιρλανδία, οι οποίες εφαρμόζουν το πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής τους και προχωρούν στις αναγκαίες μεταρρυθμίσεις κερδίζοντας έδαφος ως προς τον χρόνο της πλήρους ανάκαμψής τους και της επιστροφής τους στις διεθνείς αγορές. Η Ιρλανδία επέστρεψε στις αγορές μέσα στον Ιούλιο του 2012 και κατάφερε να δανειστεί με ικανοποιητικό επιτόκιο ύψους 1,8%.

¹⁵ Weinthal, Benjamin, "Drachmail and the New Democrats", *Foreign Policy*, 18 June 2012, available: <http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/06/18/drachmail_and_the_new_democrats>.

¹⁶ Malkoutzis, Nick, "Is Greece a Failed State?", *Foreign Policy*, 01 March 2012, available: <http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/03/01/is_greece_a_failed_state>.

Η επιστροφή στις διεθνείς αγορές θα έπρεπε κανονικά να αποτελεί κύριο στόχο της Ελλάδας στην παρούσα φάση αλλά μελετώντας τις δηλώσεις αξιωματούχων, τις μιντιακές αφηγήσεις και τις αντιδράσεις της κοινής γνώμης, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι για την Ελλάδα οι διεθνείς αγορές αντιμετωπίζονται ως ένας αόρατος εχθρός που ευθύνεται για την οικονομική και γεωπολιτική μας υποβάθμιση. ‘Για πρώτη φορά, η Ελλάδα βρίσκεται πρόσωπο με πρόσωπο με έναν διαφορετικό τύπο απειλής για το εθνικό συμφέρον, μία απειλή που προέρχεται από τις διεθνείς αγορές και την κακοφωνία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτή δεν είναι μία σαφής απειλή από την οποία η Ελλάδα μπορεί να προφυλαχθεί διπλωματικά ή στρατιωτικά και υπό αυτή την έννοια τα παραδοσιακά εργαλεία της εξωτερικής και αμυντικής μας πολιτικής έχουν απενεργοποιηθεί.’¹⁷ Καθώς λοιπόν ο «εχθρός» σε αυτήν την κρίση δεν είναι φανερός, η ελληνική εξωτερική πολιτική δείχνει να μην ξέρει πως να αντιμετωπίσει την πρόκληση που αντιμετωπίζει και αυτή η ανασφάλεια οδηγεί στην αίσθηση ότι η ευρωπαϊκή μας συμμετοχή δεν μας εξασφαλίζει την ασφάλεια που νομίζαμε ότι είχαμε διασφαλίσει, εδώ και δεκαετίες, κάτω από την ευρωπαϊκή ομπρέλα.

Κατά μία άλλη άποψη, η Ευρώπη συνεχίζει να λειτουργεί ως ομπρέλα απέναντι στην καταιγίδα των διεθνών εξελίξεων και μάλιστα ειδικά τώρα που η κρίση έχει αποδυναμώσει την διεθνή θέση της Ελλάδας. Σύμφωνα με τον δημοσιογράφο κ. Σταύρο Λυγερό: ‘Εάν μας προστατεύει κάτι από τα στενότερα εθνικά προβλήματα είναι το γεγονός ότι και η Ουάσιγκτον και οι ευρωπαϊκές πρωτεύουσες γνωρίζουν ότι εάν σε αυτό το πολύ εύφλεκτο που είναι η ελληνική κοινωνία σήμερα, προσθέσει κανείς και μια εθνική ταπείνωση, οι πιθανότητες για μια σοβαρή κοινωνική ανάφλεξη θα γίνονταν ακόμη περισσότερες, γι’ αυτό και κατά μία έννοια η κρίση λειτουργεί σαν ομπρέλα.’¹⁸ Βέβαια, το παρόν επιχείρημα στηρίζεται στην διαπίστωση ότι η Δύση προστατεύει την Ελλάδα όσο η Ελλάδα εξακολουθεί να αποτελεί έναν αλληλένδετο κρίκο του ευρωπαϊκού οικονομικού συστήματος, εάν όμως η κρίση οδηγήσει σε αποσύνδεση του κρίκου από το ευρωπαϊκό οικοδόμημα τότε η Ελλάδα θα βρεθεί εκτός ομπρέλας, με ότι αυτό συνεπάγεται.

¹⁷ Anastasakis, Othon, “The impact of the economic crisis on Greece’s external relations”, *Reforming Greece: Sisyphian task or Herculean challenge?*, March 2012, p.65-66, available: <<http://www.sant.ox.ac.uk/seesox/publications/ReformingGreece.pdf>>.

¹⁸ Λυγερός, Σταύρος, “Η κρίση είναι ομπρέλα για τα εθνικά μας συμφέροντα”, *Συνέδριο για την ελληνική εξωτερική πολιτική μετά την κρίση*, 16 Δεκεμβρίου 2011, διαθέσιμο:<<http://euractiv.gr/i-eyropi-kai-o-kosmos/synedrio-gia-tin-elliniki-eksoteriki-politiki-meta-tin-krisi>>.

‘Σήμερα, παρά το σαφή ευρωατλαντικό προσανατολισμό της χώρας, η Ε.Ε δεν αποτελεί πια πηγή βεβαιότητας. Παρά την συναίνεση για τον ευρωπαϊκό προσανατολισμό ανάμεσα στα δυο κόμματα που κυβέρνησαν τα τελευταία τριάντα χρόνια τη χώρα, ο ευρωσκεπτικισμός κερδίζει έδαφος, σε μια Ένωση που γίνεται όλο και περισσότερο "Γερμανική". Σε αυτό το πλαίσιο, η Ελλάδα καλείται να "επαναφεύρει" την εξωτερική της πολιτική και να βρει τρόπους να απαντήσει με επάρκεια στις νέες προκλήσεις, για να γίνει αυτό εφικτό, η χώρα οφείλει να επιμείνει στα συγκριτικά της πλεονεκτήματα και να επιβεβαιώσει την αξιοπιστία της, ως γέφυρας μεταξύ Ανατολής και Δύσης και ως "έντιμος μεσολαβητής", σε ένα παραγμένο και δυνητικά επικίνδυνο κόσμο.’¹⁹ Συνεπώς, η ελληνική κρίση σε συνδυασμό με την ευρωπαϊκή κατέδειξε τα όρια της ευρωπαϊκής ασφάλειας και ουσιαστικά «ξεβόλεψε» την ελληνική εξωτερική πολιτική από την ασφαλή και πεπατημένη οδό της τυφλής συμμόρφωσης με τις ευρωπαϊκές οδηγίες. Από την στιγμή που οι νέες προκλήσεις αναιρούν σε μεγάλο βαθμό την κοινή ευρωπαϊκή εξωτερική πολιτική, η κάθε χώρα οφείλει να αξιοποιήσει όλα τα γεωπολιτικά εργαλεία που διαθέτει, προκειμένου να καταφέρει να ανταπεξέλθει στις δυσκολίες της πρωτοφανούς αυτής αστάθειας.

‘Θα πάρει πολύ χρόνο και θα χρειαστεί μία «έξυπνη στρατηγική» (smart power), για να ανακτήσει η Ελλάδα το κύρος και την επιρροή που έχασε ως αποτέλεσμα της κρίσης. Είναι όμως ένας στόχος εφικτός λόγω της γεωγραφικής θέσης της Ελλάδας στην νοτιοανατολική Ευρώπη, ενώ πολύ σημαντικοί είναι και οι δεσμοί του έθνους με τη Μέση Ανατολή (αραβικά κράτη και Ισραήλ) καθώς και με χώρες όπως η Ρωσία, το Ιράν και η Κίνα. Οι σχέσεις αυτές, σε συνδυασμό με την συμμετοχή της Ελλάδας στην Ε.Ε και το ΝΑΤΟ, μπορούν να οδηγήσουν την Αθήνα να σφυρηλατήσει μία δυνητικά "μοναδική συμβολή στις προσπάθειες για τη σταθεροποίηση της ευρύτερης περιοχής.”²⁰ Συμπερασματικά, η κρίση λειτουργεί και ως ευκαιρία για μία πιο πολυεπίπεδη ελληνική εξωτερική πολιτική, η οποία δεν θα εξαρτάται μόνο από τις ευρωπαϊκές εξελίξεις αλλά θα επεκτείνεται σε συνεργασίες με πολλούς διαφορετικούς «παίκτες», χρησιμοποιώντας ταυτόχρονα την ευρωπαϊκή της ταυτότητα ως διαπραγματευτικό ατού στα πλαίσια ενός νέου πολυπολικού κόσμου.

¹⁹ Κοππά, Μαριλένα, “Η ελληνική εξωτερική πολιτική την εποχή της κρίσης”, *Παρεμβάσεις Μ.Κοππά και Γ.Κουμουτσάκου σε εκδήλωση του St. Anthony’s College στην Οξφόρδη*, 25 Ιανουαρίου 2012, διαθέσιμο: <<http://omogeneia.anam-pa.gr/press.php?id=16364>>.

²⁰ Dokos, Thanos, “Foreign Exchange”, *Odyssey: Bimonthly Magazine about Greece and the Greek Diaspora*, January-February 2012, available: <<http://www.odyssey.gr/features/articles~1894~foreignexchange~article>>.

3. Ο ρόλος της Ελλάδας στο διεθνές σύστημα

‘Το διεθνές κύρος ενός κράτους οικοδομείται με πολύ μεγάλη δυσκολία και δεν χρειάζονται πολλές, αρκεί μία λανθασμένη κίνηση ώστε το κύρος του να αρχίσει να βυθίζεται και οι εκκλήσεις για οικονομική βοήθεια ώστε να οδηγηθεί στην άβυσσο. Αρκεί ένας άστοχος χειρισμός για να μετατρέψει μία χώρα αρχικά σε μαύρο πρόβατο και στη συνέχεια σε αποδιοπομπαίο τράγο. Φτάνει ένα σχόλιο, μερικές ώρες, πόσο μάλλον μέρες, ασυνεννοησίας για να ταυτιστεί η χώρα με το χάος.’²¹ Το γεγονός της κρίσης από μόνο του δεν είναι αρκετό για να πληγώσει την αξιοπιστία μιας χώρας. Η διαχείριση της κρίσης είναι εκείνη που προδίδει τα αντανακλαστικά ενός κράτους απέναντι στο πρόβλημα, όταν μία χώρα αποτυγχάνει στο «crisis management» τότε είναι που διαφαίνεται η αρχή του τέλους του διεθνούς της κύρους. Η Ελλάδα βρέθηκε στη δίνη μίας τριπλής κρίσης, παγκόσμιας, ευρωπαϊκής και εγχώριας και κατάφερε με τους χειρισμούς της τα τελευταία χρόνια να θεωρείται αποκλειστικά υπεύθυνη για την κατάσταση στην οποία βρίσκεται σήμερα.

Όσο μάλιστα οι συζητήσεις, οι αναλύσεις και τα άρθρα (ακαδημαϊκά και δημοσιογραφικά), σχετικά με την ενδεχόμενη έξοδο της Ελλάδας από την Ευρωζώνη, πολλαπλασιάζονται ημέρα με την ημέρα, τόσο και η διαπραγματευτική ισχύς της χώρας μας με τρίτες χώρες μειώνεται. Ένα καλό παράδειγμα είναι η ενεργειακή συνεργασία Ελλάδας –Ιράν κατά τους τελευταίους μήνες. Την στιγμή που οι περισσότερες πετρελαιοπαραγωγές χώρες διέκοπταν την τροφοδοσία της Ελλάδας με πετρέλαιο, μη αποδεχόμενες την συναλλαγή με όρους πίστωσης, λόγω έλλειψης εμπιστοσύνης, το Ιράν προθυμοποιήθηκε να τροφοδοτεί την Ελλάδα με πετρέλαιο και μάλιστα με πίστωση. Αυτή η «σανίδα σωτηρίας» φυσικά δεν δόθηκε χωρίς αντάλλαγμα. ‘Η Τεχεράνη επιχείρησε βάσει της φιλοσοφικής αρχής της “αμοιβαιότητας ευεργέτη και ευεργετούμενου” να αποδυναμώσει κάθε μελλοντική προσπάθεια της Ε.Ε για περαιτέρω κυρώσεις κατά του Ιράν. Παρέχοντας αυτού του είδους τις διευκολύνσεις η Τεχεράνη θεώρησε ότι θα είναι σε θέση να επηρεάζει ενεργειακά την στάση χωρών, όπως η Ελλάδα, στις πολιτικές ζυμώσεις της Ευρώπης.’²²

²¹ Κουσκουβέλης, Ηλίας, “Κρίση και εξωτερική πολιτική”, *Foreign Affairs-The Hellenic Edition*, 05 Φεβρουαρίου 2012, διαθέσιμο: <<http://foreignaffairs.gr/articles/68646/ilias-i-koyskoybelis/krisi-kai-eksoteriki-politiki?page=show>>.

²² Βενέτης, Ευάγγελος, “Η Ελλάδα και το ιρανικό πετρέλαιο”, *ELIAMEP Blogs*, 21 Δεκεμβρίου 2011, διαθέσιμο: <<http://blogs.eliamep.gr/venetis/evangelos-venetis-i-ellada-ke-to-iraniko-petreleo/>>.

Επομένως, η Ελλάδα κατάφερε να εξασφαλίσει το αναγκαίο πετρέλαιο θέρμανσης για τον χειμώνα του 2012 επειδή το Ιράν θέλησε να χρησιμοποιήσει την χώρα μας ως μοχλό πίεσης εντός της Ε.Ε προκειμένου να αποφύγει τις κυρώσεις για το πυρηνικό του πρόγραμμα. Όταν εν τέλει οι κυρώσεις επιβλήθηκαν από την Ε.Ε στο Ιράν, παρά την ελληνική αντίδραση που απέσπασε μόνο μία μικρή καθυστέρηση της επιβολής των κυρώσεων μέχρι τον Ιούλιο του 2012, η Τεχεράνη διέκοψε την τροφοδοσία της Αθήνας με πετρέλαιο εφόσον έκρινε ότι η Ελλάδα δεν δύναται να επηρεάσει την λήψη αποφάσεων εντός του ευρωπαϊκού συστήματος.

Το συμπέρασμα που προκύπτει από το ανωτέρω παράδειγμα είναι το ακόλουθο. Εξαιτίας της κρίσης της διεθνούς μας αξιοπιστίας, κανένα κράτος δεν μας τροφοδοτεί ενεργειακά με πίστωση ενώ το Ιράν που δέχθηκε να το κάνει το έκανε γιατί παραμένουμε μέλος της Ε.Ε, αλλά λόγω της κρίσης που έχει μειώσει την διαπραγματευτική μας ισχύ εντός της Ε.Ε η Ελλάδα δεν μπόρεσε να παράχει στο Ιράν το πολιτικό αντάλλαγμα που επιδίωκε και έτσι η συνεργασία των δύο χωρών διακόπηκε. Συνεπώς, η κρίση όχι μόνο έχει καταστήσει ενεργειακά ευάλωτη την χώρα μας αλλά καταδεικνύει ότι χωρίς την συμμετοχή μας στο ευρωπαϊκό σύστημα, η Ελλάδα θα βρισκόταν σε πραγματικά οδυνηρή διεθνή θέση.

Παραδείγματα όπως το παραπάνω μπορούν να βρεθούν πολλά. Η ευρωπαϊκή συμμετοχή της Ελλάδας έχει αποδειχθεί καθοριστικής σημασίας για την συνεργασία της χώρας με τρίτες μεγάλες χώρες όπως η Ρωσία και η Κίνα, οι οποίες θεωρούν την Ελλάδα ευρωπαϊκή πύλη. Η ενοικίαση της προβλήτας του Οργανισμού Λιμένος Πειραιώς από την κινεζική εταιρία COSCO με στόχο την προώθηση των κινεζικών προϊόντων στην ευρωπαϊκή αγορά αλλά και οι σχεδιαζόμενοι ενεργειακοί αγωγοί ρωσικών συμφερόντων (Burgas-Αλεξανδρούπολη και South Stream), που προβλέπεται να διέλθουν από ελληνικού εδάφους, αποτελούν γεωοικονομικά εγχειρήματα που στόχο έχουν την ενίσχυση της οικονομικής επιρροής των χωρών αυτών επί της Ευρώπης μέσω της Ελλάδας. Η κρίση εμπιστοσύνης που κινδυνεύει να εξελιχθεί σε κρίση της ευρωπαϊκής μας ταυτότητας διακινδυνεύει όλα τα ανωτέρω οφέλη και απομειώνει το δύσκολο αποκτηθέν διπλωματικό μας κεφάλαιο. ‘Η ελληνική κρίση και η αντιμετώπισή της από την κυβέρνηση και τον λαό κοστίζει στην Ελλάδα ένα τεράστιο ποσοστό του διπλωματικού της κεφαλαίου. Δεν είμαι σίγουρος πόσο έχει απομείνει.’²³

²³ Konstandaras, Nikos, “Foreign Exchange”, *Odyssey: Bimonthly Magazine about Greece and the Greek Diaspora*, January-February 2012, available: <<http://www.odyssey.gr/features/articles~1894~foreignexchange~article>>.

Η έκλειψη του ελληνικού διπλωματικού κεφαλαίου είναι περισσότερο από εμφανής σε μία περιοχή που επί δεκαετίες παρέμενε προνομιούχο πεδίο ελληνικής επιρροής και η περιοχή αυτή δεν είναι άλλη από τα Βαλκάνια. Σε πρόσφατο δημοσίευμα του πολιτικού περιοδικού *Economist*, διαβάζουμε ότι σύμφωνα με έναν Βούλγαρο αναλυτή: ‘Πριν από 20 χρόνια η Βουλγαρία ήλπιζε ότι θα μπορούσε να γίνει σαν την Ελλάδα. Δηλαδή, “σχετικά δημοκρατική αλλά μετριοπαθώς διεφθαρμένη”. Τώρα η Βουλγαρία ελπίζει ότι η Ελλάδα μπορεί να γίνει όπως η Βουλγαρία: φτωχή αλλά οικονομικά πειθαρχημένη και χωρίς να προκαλεί προβλήματα στους άλλους.’²⁴ Οι χώρες των Ανατολικών Βαλκανίων, δηλαδή η Βουλγαρία και η Ρουμανία, εισήλθαν τελευταίες στην Ε.Ε και η ένταξή τους αυτή στηρίχθηκε έμπρακτα από την Ελλάδα, η οποία ορθώς προσδοκούσε ότι η ενσωμάτωση των γειτονικών αυτών χωρών στην ευρωπαϊκή αγορά θα επέφερε πολλαπλά οφέλη για την ελληνική επιχειρηματικότητα που δραστηριοποιούνταν στην περιοχή.

Αυτή την στιγμή, η ανωτέρω ελληνική επιχειρηματικότητα βρίσκεται σε κρίσιμη καμπή. Ήδη από το 2009 που οι επιπτώσεις της κρίσης γίνονται φανερές, ‘τα ελληνικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα περιορίζουν τις επενδύσεις και τα επιχειρηματικά δάνεια προς τις γειτονικές χώρες. Η ανησυχία που καταλαμβάνει τα Τίρανα, Σκόπια, Βελιγράδι, Σόφια και Βουκουρέστι είναι ότι τα μητρικά ιδρύματα στην Ελλάδα θα χρησιμοποιήσουν τις θυγατρικές επιχειρήσεις τους στην περιοχή ως πηγές αναχρηματοδότησης και ως μέσα για την βελτίωση των κεφαλαιακών απαιτήσεών τους στην εγχώρια αγορά. Οι συνέπειες μιας τέτοιας προσέγγισης είναι πολλαπλές και ενδεχομένως αυτοκαταστροφικές. Η συρρίκνωση του δανειακού χαρτοφυλακίου των ελληνικών τραπεζών σε γειτονικές χώρες θα αφήσει περισσότερες από 8.000 ελληνικές επιχειρήσεις που επενδύουν στην περιοχή χωρίς το επίπεδο των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών που αναμένουν από τα μητρικά ιδρύματα στην Αθήνα.’²⁵ Η ελληνική οικονομική επιρροή στην περιοχή των Βαλκανίων έχει μειωθεί δραματικά τα τελευταία χρόνια, καθώς η κρίση αναγκάζει τις ελληνικές επιχειρήσεις να αναδιπλωθούν προκειμένου να διασώσουν τις βασικές τους μονάδες στην Ελλάδα. Η οικονομική αυτή απόσυρση συμβολίζει την έως τώρα καταστροφική τάση εσωστρέφειας.

²⁴ The Economist, “Bulgaria’s economy: In a rough region”, 07 July 2012, available: <<http://www.economist.com/node/21558288>>.

²⁵ Bastian, Jens, “Falling Behind Again? Southeast Europe and the Global Crisis”, *ELIAMEP*, March 2009, p.4, available: <<http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/03/eliamep-thesis-2-2009-bastian.pdf>>.

Σύμφωνα με πρόσφατο δημοσίευμα των Financial Times: ‘Οι βαλκανικές οικονομίες είναι ιδιαίτερα εκτεθειμένες στις επιπτώσεις της ελληνικής κρίσης. Μεγάλο ποσοστό των τραπεζών τους ανήκει σε ελληνικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, περίπου το 24% στην Βουλγαρία και το 1/6 σε Ρουμανία και Σερβία, με αποτέλεσμα να δημιουργείται έντονη ανησυχία σχετικά με το ενδεχόμενο μίας κρίσης ρευστότητας που είναι πιθανόν να προκληθεί από την οικονομική υποχώρηση των Ελλήνων επενδυτών. Υπάρχουν φόβοι ότι μία ενδεχόμενη έξοδος της Ελλάδας από το Ευρώ θα θέσει ολόκληρο το διαβαλκανικό τραπεζικό σύστημα υπό τρομακτική πίεση.’²⁶ Σε συμβολικό επίπεδο, η ζημιά που προκαλεί η κρίση στην εικόνα της Ελλάδας στα Βαλκάνια είναι άνευ προηγουμένου. Σε χώρες που έχουν βιώσει την πτώση των κομμουνιστικών καθεστώτων με την συνακόλουθη οικονομική κατάρρευση, η επιστροφή του φόβου περί νέας επικείμενης οικονομικής περιπέτειας ενεργοποιεί αμυντικά αντανακλαστικά τα οποία όπως είναι φυσικό διοχετεύονται προς την ελληνική πλευρά. Ακόμη και εάν η κρίση ξεπεραστεί στο άμεσο μέλλον χωρίς τραγικές επιπτώσεις για την περιοχή, η Ελλάδα θα δυσκολευτεί πολύ να ξανακερδίσει την εμπιστοσύνη των χωρών, των οποίων το εύθραυστο οικονομικό μέλλον υπονομεύεται από την έκθεσή τους στην ελληνική οικονομία.

Την στιγμή που η Ελλάδα χάνει την εμπιστοσύνη των βαλκάνιων γειτόνων της, η Τουρκία έρχεται να αναπληρώσει το κενό της αξιόπιστης δύναμης στην περιοχή και να αυξήσει την οικονομική της επιρροή σε ένα μέχρι πρότινος προνομιακό πεδίο της ελληνικής επιρροής. Όπως αναφέρει σε συνέντευξή του στην Deutsche Welle ο καθηγητής του πανεπιστημίου της Οξφόρδης, δρ. James Pettifer: ‘Η επιρροή της Τουρκίας μπορεί να αυξηθεί τώρα, γιατί η Τουρκία είναι μία πολύ επιτυχημένη χώρα, έχει πολλά χρήματα και κυρίως έχει μία βαλκανική πολιτική. Η πολιτιστική επιρροή της Ελλάδας ως δύναμη νεωτερικότητας και ως μοχλός προς την Ευρώπη πρόκειται να μειωθεί και τα χρήματα που θα προέρχονται από την Ελλάδα θα είναι πολύ λιγότερα. Οι συνέπειες της ελληνικής κρίσης μέσα στα επόμενα τρία έως πέντε έτη θα καταστήσουν πολύ πιο δύσκολο για την Ε.Ε να επηρεάσει τα Βαλκάνια, διότι η έως τώρα επιρροή της Ε.Ε εδραιωνόταν μέσω της Ελλάδας.’²⁷

²⁶ MacDowall, Andrew, “Greek crisis, Balkan repercussions”, *Financial Times*, 12 June 2012, available: <<http://blogs.ft.com/beyond-brics/2012/06/12/greek-crisis-balkan-repercussions/#axzz20eaSR823>>.

²⁷ Pettifer, James, “Greek crisis diminishes EU influence in Balkans”, *Deutsche Welle*, 29 March 2012, available: <<http://www.dw.de/dw/article/0,,15847614,00.html>>.

Εάν όμως η θέση της Ελλάδας στα Ανατολικά Βαλκάνια υποβαθμίστηκε σε επίπεδο επενδύσεων και επιχειρηματικής δραστηριότητας, στα Δυτικά Βαλκάνια το κύρος της Ελλάδας ως «έντιμου μεσολαβητή» των κρατών αυτών προς την ενσωμάτωσή τους στο ευρωπαϊκό σύστημα δέχθηκε καίριο πλήγμα. Όπως ενδεικτικά αναφέρει ο πρώην υπουργός Οικονομικών κ. Νίκος Χριστοδουλάκης: «στις όμορες χώρες των Βαλκανίων την αίσθηση του πάλαι ποτέ ευρωπαϊκού πόλου «στην γειτονιά τους», έχει διαδεχθεί η τακτική απεμπλοκής από την προσέγγισή τους με την Ελλάδα, για να μην παρεξηγηθεί η δική τους πορεία προς την ευρωπαϊκή ενσωμάτωση».²⁸ Με τα αρνητικά δημοσιεύματα του ξένου τύπου που κατηγορούν την Ελλάδα ως απαρχή της ευρωπαϊκής κρίσης χρέους να κατακλύζουν την διεθνή ειδησεογραφία, η Ελλάδα στοχοποιείται και από τους Βαλκάνιους γείτονές της ως η αιτία που η δική τους ευρωπαϊκή προοπτική βρίσκεται σε κίνδυνο. Η κρίση συνεπώς έχει ως αποτέλεσμα όχι μόνο να στερείται η Ελλάδα τον εξαιρετικά σημαντικό της ρόλο ως ο ευρωπαϊκός πόλος της ευρύτερης περιοχής αλλά επιπλέον να κατηγορείται από τους έως τώρα «ευεργετούμενούς της» ως η πηγή της όλης αστάθειας.

Η ευθύνη της Ελλάδας απέναντι στην επισφαλή ευρωπαϊκή προοπτική των Δυτικών Βαλκανίων έγκειται στη ολοένα και πιο φανερή διαπίστωση της Ε.Ε ότι χώρες όπως η Ελλάδα ίσως να μην έπρεπε ποτέ να εισέλθουν στο ευρωπαϊκό σύστημα ή θα έπρεπε να εισέλθουν με αυστηρότερα κριτήρια. Η ελληνική κρίση ενισχύει την απροθυμία να διευρυνθεί περαιτέρω η Ε.Ε και μπορεί να αποδυναμώσει την πολιτική βούληση να συνεχιστεί αυτή η διαδικασία. Στην πραγματικότητα, υπάρχει μια τάση της Ε.Ε να επιβάλλει αυστηρότερα κριτήρια ένταξης στις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων, με αποτέλεσμα οι διαδικασίες διαπραγμάτευσης με τις χώρες αυτές να κρατήσουν για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα από ότι προβλεπόταν αρχικά.²⁹ Η κρίση συνεπώς όχι μόνο αντιστρέφει τον ρόλο της Ελλάδας στα Βαλκάνια από ευρωπαϊκό πόλο σε παράγοντα αποσταθεροποίησης αλλά την ίδια στιγμή αναγκάζει την ελληνική εξωτερική πολιτική να εγκαταλείψει τα διακηρυγμένα σχέδιά της για τον εξευρωπαϊσμό των Δυτικών Βαλκανίων.

²⁸ Χριστοδουλάκης, Νίκος, “Η Ελλάδα σε «βέρτιγκο» στρατηγικής”, *Foreign Affairs-The Hellenic Edition*, 01 Φεβρουαρίου 2012, διαθέσιμο: <<http://foreignaffairs.gr/articles/68641/nikos-xristodoylakis/i-ellada-se-«bertigko»-stratigikis>>.

²⁹ Daborowski, Tomasz and Szpala, Marta, “The impact of the Greek crisis on the Western Balkans”, *Centre for Eastern Studies*, 12 May 2010, available: <<http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/ceweekly/2010-05-12/impact-greek-crisis-western-balkans>>.

‘Από το 2002, η Ελλάδα ξεκίνησε μία τεράστια αναπτυξιακή πρωτοβουλία γνωστή ως το «Ελληνικό Σχέδιο για την Οικονομική Ανασυγκρότηση των Βαλκανίων» (ΕΣΟΑΒ), με την οποία έχουν μέχρι στιγμής διατεθεί από το ελληνικό ΑΕΠ 163,4 εκατομμύρια ευρώ σε μορφή ενισχύσεων για την βελτίωση των δημόσιων υποδομών και την οργάνωση κοινοτικών σχεδίων σε επτά κράτη των Βαλκανίων. Υπό τις παρούσες συνθήκες όμως φαίνεται ότι το ΕΣΟΑΒ δεν θα μπορέσει να υλοποιηθεί. Το συγκεκριμένο σχέδιο ήταν μέρος της ελληνικής στρατηγικής για την προώθηση των ευρωπαϊκών επιδιώξεων των Δυτικών Βαλκανίων.³⁰ Η απόφαση του ελληνικού κράτους να εγκαταλείψει κάθε είδους κοστοβόρο εγχείρημα στα Βαλκάνια προκειμένου να προστατέψει την ελληνική οικονομία από εξωστρεφή ανοίγματα υψηλού ρίσκου ίσως να δικαιολογείται με βάση τις παρούσες ασφυκτικές οικονομικές συνθήκες που επιφέρει η κρίση. Η νοοτροπία όμως αυτή της στρατηγικής αναδίπλωσης και περιχαράκωσης εντός των συνόρων κινδυνεύει να παγιωθεί και το αποτέλεσμα θα είναι η Ελλάδα να χάσει αργά ή γρήγορα τα οφέλη που με πολύ κόπο είχε καταφέρει να επωμιστεί με την δυναμική της παρουσία και την εξωστρέφειά της στην εν λόγω περιοχή. Η τάση αυτή παραίτησης καθίσταται πλέον φανερή σε όλα τα επίπεδα.

Δεν είναι επομένως τυχαίο το γεγονός ότι οι μεγαλόπνοες εξαγγελίες της ελληνικής πλευράς περί έναρξης της διαδικασίας πλήρους ενσωμάτωσης των Δυτικών Βαλκανίων (Σερβία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Μαυροβούνιο, Αλβανία και ΠΓΔΜ) στην Ε.Ε με απαρχή το έτος 2014, δηλαδή το έτος που η Ελλάδα πρόκειται να αναλάβει την ευρωπαϊκή προεδρία, έχουν εδώ και καιρό πάψει να εμφανίζονται στη δημόσια σφαίρα. Ειδικότερα, η περίφημη «Ατζέντα 2014» προέβλεπε ότι ‘πρόκειται να συμφωνηθεί συγκεκριμένη ημερομηνία για πλήρη ένταξη των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων, που θα είναι έτοιμες, στην Ε.Ε. Αυτός θα είναι ο νέος καταλύτης της αλλαγής και της προόδου. Θα είναι το κίνητρο για μεταρρυθμίσεις και το μέτρο που θα αξιολογεί τις κυβερνήσεις της περιοχής. Θα είναι η ζωντανή δέσμευση της Ευρώπης ότι τα Δυτικά Βαλκάνια είναι μέρος της ευρωπαϊκής οικογένειας.³¹ Με την Ελλάδα σήμερα να προσπαθεί η ίδια να παραμείνει μέρος της ευρωπαϊκής οικογένειας, είναι φανερό ότι η αίσθηση ανωτερότητας που διακατείχε την ελληνική διπλωματία στα Βαλκάνια έχει παρέλθει, μαζί δυστυχώς με την άμεση ευρωπαϊκή προοπτική της περιοχής.

³⁰ Fotiadis, Apostolis, “Greek Crisis Impacts the Balkans”, *Inter Press Service-News Agency*, 20 March 2010, available: <<http://www.ipsnews.net/2010/03/economy-greek-crisis-impacts-the-balkans/>>.

³¹ Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, “Ατζέντα 2014”, διαθέσιμο: <http://www.mfa.gr/images/docs/periferiaki_politiki_agenda_2014_gr.pdf>.

Με την κρίση να προκαλεί δραματική μείωση της ελληνικής διαπραγματευτικής ισχύος και επιρροής στα Βαλκάνια, το ζήτημα της διαμάχης Ελλάδας-ΠΓΔΜ περί της χρήσης του ονόματος «Μακεδονία» τίθεται σε νέες βάσεις. Η Ελλάδα χρειάζεται επείγοντως μία διπλωματική επιτυχία ώστε να διατηρήσει ένα μέρος της επιρροής της στην ευρύτερη περιοχή αλλά και για να ξανακερδίσει την τόσο αναγκαία διεθνή υποστήριξη. ‘Μία ενδεχόμενη επίλυση του μακεδονικού ζητήματος θα ενισχύσει καθοριστικά την μακροπρόθεσμη σταθερότητα στα Βαλκάνια και η Ελλάδα θα κερδίσει ένα μεγάλο μέρος της διεθνούς συμπάθειας εάν επιτύχει μία συμφωνία για το θέμα της ονομασίας στην τρέχουσα χρονική συγκυρία.’³² Η αλήθεια είναι ότι στην δεδομένη χρονική στιγμή, όπου η αξιοπιστία της χώρας βρίσκεται στο ναδίρ, οποιαδήποτε επιτυχής συμβολή της χώρας μας στην διεθνή σταθερότητα θα αξιολογηθεί θετικά από την διεθνή κοινότητα και θα βοηθήσει την Ελλάδα να εξέλθει από τον κύκλο εσωστρέφειας στον οποίο έχει περιέλθει.

Η άλλη πλευρά όμως, εκείνη της ΠΓΔΜ, δεν δείχνει να συμμερίζεται την άποψη της Ελλάδας για σύντομη επίλυση του ζητήματος. Ψυχολογικά ενισχυμένη από την πρόσφατη απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, το οποίο καταδίκασε την Ελλάδα επειδή άσκησε έμμεσα βέτο στην ένταξη της ΠΓΔΜ στο NATO, η κυβέρνηση της ΠΓΔΜ προτιμά να κωλυσιεργεί και εμμέσως πλην σαφώς να δυναμιτίζει τις διαπραγματεύσεις. Η πρόσφατη πολιτική αστάθεια στην Ελλάδα και οι διαδοχικές υπηρεσιακές κυβερνήσεις, που δύσκολα θα έπαιρναν την πρωτοβουλία να επιλύσουν χρονίζοντα θέματα εξωτερικής πολιτικής, παρείχαν την δικαιολογία στην ΠΓΔΜ ότι δεν υπήρχε σταθερός συνομιλητής από την ελληνική πλευρά. Σχετικά με την απόφαση της Χάγης, ο δρ. Θάνος Ντόκος διατυπώνει την άποψη ότι: ‘Το καταδικαστικό αποτέλεσμα δεν μπορεί να είναι ευχάριστο για την Αθήνα, αλλά δεν θα αλλάξει την κατάσταση με δραματικό τρόπο. Εξάλλου, έπειτα από πολλά χρόνια, η Ελλάδα έχει πλέον υιοθετήσει μία λογική διαπραγματευτική θέση. Η ηγεσία όμως των Σκοπίων διατηρεί σκληρή διαπραγματευτική γραμμή με αποτέλεσμα να έχει παραταθεί μια διαφορά με περιττό κόστος και για τις δύο πλευρές.’³³ Όσο μάλιστα η Ελλάδα παραμένει αμέτοχη, τόσο η ΠΓΔΜ θα επιχειρεί να επωφεληθεί από την δική μας απουσία.

³² Barber, Tony, “The geopolitics of the Greece crisis”, *Financial Times*, 11 June 2012, available: <<http://blogs.ft.com/the-world/2012/06/greece-and-the-cyprus-question/#axzz20eaSR823>>.

³³ Dokos, Thanos, “Foreign Exchange”, *Odyssey: Bimonthly Magazine about Greece and the Greek Diaspora*, January-February 2012, available: <<http://www.odyssey.gr/features/articles~1894~foreignexchange~article>>.

Στην πρόσφατη σύνοδο του NATO στο Σικάγο, η Ελλάδα εκπροσωπήθηκε από τον υπηρεσιακό Υπουργό Εξωτερικών, κ. Πέτρο Μολυβιάτη χωρίς εκ των πραγμάτων να είναι δυνατή η διαπραγματευτική προετοιμασία και ο διπλωματικός σχεδιασμός από ελληνικής πλευράς εξαιτίας της ρευστότητας των εγχώριων πολιτικών εξελίξεων. Η ΠΓΔΜ προσπάθησε να επωφεληθεί από την ελληνική ανετοιμότητα και πίεσε διπλωματικά ώστε να επιτύχει στην συγκεκριμένη σύνοδο να τεθεί το ζήτημα της εισόδου της ΠΓΔΜ στο NATO χωρίς προηγούμενη επίλυση του ζητήματος της ονομασίας. Ευτυχώς για την Ελλάδα, τα συμμαχικά κράτη δεν έκαναν δεκτό το αίτημα της ΠΓΔΜ. Στην παρούσα φάση, η Ελλάδα έχει χάσει το σωστό timing για να διαπραγματευτεί από θέση ισχύος με την ΠΓΔΜ λόγω της αποδιοργάνωσης που έχει επιφέρει η κρίση. ‘Η Ελλάδα δεν άρπαξε την ευκαιρία που της είχε δοθεί με την σύνοδο στο Βουκουρέστι το 2008 και την απόφαση των συμμάχων να μην δεχθούν την είσοδο της ΠΓΔΜ στο NATO χωρίς προηγούμενη επίλυση του ζητήματος της ονομασίας, διότι τότε η ελληνική πλευρά ήλπιζε ότι η προσδοκώμενη συμμετοχή στους ευρω-ατλαντικούς θεσμούς θα λειτουργούσε ως «δόλωμα» και θα έκαμπε τις μαξιμαλιστικές απαιτήσεις των Σκοπίων.’³⁴

Παρά το γεγονός όμως της ελληνικής αδυναμίας, η ΠΓΔΜ με την εθνικιστική και απομονωτική πολιτική της έχει καταφέρει με την σειρά της να αποξενωθεί από τους άλλοτε ευρωπαϊούς συμμάχους της και της είναι δύσκολο να επωφεληθεί ουσιαστικά από την παράλυση που έχει επιφέρει στην ελληνική εξωτερική πολιτική η εγχώρια κρίση. ‘Ο διεθνής παράγοντας (Ουάσινγκτον και Βρυξέλλες) έχει συμφωνήσει σε μία μελλοντική ονομασία της ΠΓΔΜ με γεωγραφικό προσδιορισμό, όπως π.χ. «Βόρεια Μακεδονία», με την Ελλάδα να αναμένει ουσιαστικά κάποια κίνηση καλής θελήσεως από την πλευρά της ΠΓΔΜ, ώστε να προχωρήσει στην οριστική πια επίλυση της ονομασίας με τον γεωγραφικό προσδιορισμό ως «κόκκινη γραμμή» που θα εξασφαλίζει έναν έντιμο συμβιβασμό.’³⁵

³⁴ Kechagiarias, Yiannis, “Why did Greece block the Euro-Atlantic integration of the Former Yugoslav Republic of Macedonia? An Analysis of Greek Foreign Policy Behaviour Shifts”, *The Hellenic Observatory European Institute London School of Economics & Political Science*, May 2012, p.33, available: <<http://www2.lse.ac.uk/europeanInstitute/research/hellenicObservatory/CMS%20pdf/Publications/GreeSE/GreeSE-No58.pdf>>.

³⁵ Tziampiris, Aristotle, “Crisis Will Not Shake Fundamentals of Greek Diplomacy”, *BalkanInsight*, 09 March 2010, available: <<http://old.balkaninsight.com/en/main/comment/26444/?tpl=297>>.

Σε παγκόσμια κλίμακα, η χειρότερη επίπτωση της κρίσης στην ελληνική εξωτερική πολιτική είναι αναμφισβήτητα το πλήγμα στην επικοινωνιακή πολιτική της χώρας. Η Ελλάδα πάσχει εδώ και χρόνια από έλλειψη δημόσιας διπλωματίας και η κρίση ήρθε να δώσει την χαρακτηριστική βολή στην δημόσια εικόνα της χώρας αλλά και να δημιουργήσει μία γενικότερη εικόνα απαξίωσης όχι μόνο για την πολιτική ηγεσία αλλά και για τους πολίτες. ‘Κατά την τελευταία διετία (2010-2012), η διεθνής δημοσιογραφική κάλυψη της ελληνικής κρίσης παράγει επικεφαλίδες και πρωτοσέλιδα με αρνητικό κυρίως αντίκτυπο για την Ελλάδα. Η Ευρώπη μιλάει γενικά για «καλούς» και «κακούς» ευρωπαίους αλλά και για «τεμπέληδες» νότιους. Σε ότι έχει να κάνει με την Ελλάδα, τα διεθνή μέσα αναπαράγουν διάφορες δραματικές εικόνες από διαδηλώσεις καθώς και αναλύσεις σχετικά με την διαφθορά, την εκτεταμένη φοροδιαφυγή, το αναποτελεσματικό νομικό σύστημα και την γραφειοκρατία, χωρίς να επεξηγούν την περιπλοκότητα της ελληνικής οικονομικής κατάστασης. Αυτού του είδους η δημοσιογραφική κάλυψη έχει ως αποτέλεσμα την επιδείνωση της ίδιας της θέσης της Ελλάδας μέσα στο παγκοσμιοποιημένο σύστημα.’³⁶

Η ταχύτητα εξάπλωσης της πληροφορίας μέσω του διαδικτύου και των κοινωνικών δικτύων αποτελεί ένα παράγοντα του οποίου την σημασία η Ελλάδα δείχνει να μην αντιλαμβάνεται επαρκώς. Η παγκόσμια κοινή γνώμη σχηματίζει άποψη για μία χώρα μέσα από τον μιντιακό βομβαρδισμό που υφίσταται καθημερινά και είναι πολύ εύκολο να σχηματιστούν στερεότυπα, τα οποία ενώ ξεκινούν από εντελώς αυθαίρετη βάση, καταλήγουν να μεταμορφώνονται σε επίσημους διεθνολογικούς όρους. Μέσα σε ελάχιστο χρονικό διάστημα, το ακρωνύμιο “PIGS” (Portugal, Italy, Spain, Greece) και το οποίο μεταφράζεται ως “ΓΟΥΡΟΥΝΙΑ” έφτασε να χρησιμοποιείται διεθνώς από όλες τις έγκυρες πολιτικές επιθεωρήσεις για να χαρακτηρίζει τις χώρες του ευρωπαϊκού νότου. Τα στερεότυπα έχουν απενεχοποιηθεί στην εποχή της αστραπιαίας πληροφόρησης και χρησιμοποιούνται στον παγκόσμιο διάλογο ως επίσημοι ορισμοί. Άλλο ένα αντίστοιχο παράδειγμα αποτελεί το σενάριο εξόδου της Ελλάδας από την Ευρωζώνη και το οποίο τάχιστα τιτλοφορήθηκε ως “Grexit”. Η έξοδος παραμένει μόνο ένα υποθετικό σενάριο αλλά ο ορισμός της παγιώθηκε.

³⁶ Frangonikolopoulos, Christos, “Strengthening Greek Public Diplomacy: Present Conduct and Future Potential”, *Netherlands Institute of International Relations ‘Clingendael’*, June 2012, p.2-3, available: <http://www.clingendael.nl/publications/2012/20120629_research_discussionpaperin_diplomacy_124_frangonikolopoulos.pdf>.

Στο ερώτημα κατά πόσο η παγκόσμια κοινή γνώμη επηρεάζει τις διεθνείς εξελίξεις, η απάντηση είναι ότι σε μεγάλο βαθμό η τάση της κοινής γνώμης είναι αυτή που βαρύνει στην λήψη μιας κρίσιμης κυβερνητικής απόφασης. Εάν για παράδειγμα, η πλειοψηφία των Ευρωπαίων πολιτών, επηρεασμένη από την ανωτέρω αρνητική εικόνα της Ελλάδας, θεωρήσει ότι η Ελλάδα δεν έχει θέση στην ευρωπαϊκή οικογένεια και πρέπει να οδηγηθεί στην έξοδο, τότε οι πιθανότητες κάτι τέτοιο να συμβεί, ανεξαρτήτως γεωπολιτικών συμφερόντων, είναι εξαιρετικά πολλές. ‘Στην εποχή της μαζικής επικοινωνίας και της ηλεκτρονικής μετάδοσης, το κοινό μετράει. Ο «δρόμος» εμπεριέχει μία εν δυνάμει ισχύ που είναι ικανή να υπονομεύσει και να ανατρέψει ακόμη και την πιο καλοσχεδιασμένη συνθήκη ειρήνης.’³⁷ Συνεπώς, η ελληνική εξωτερική πολιτική δεν μπορεί να μένει αμέτοχη στην διαδικασία διαμόρφωσης της παγκόσμιας κοινής γνώμης. Το γεγονός ότι, επί 2 χρόνια τώρα, η Ελλάδα δεν αντιδράει με κανένα τρόπο απέναντι στην παγκόσμια διαπόμπευση που έχει υποστεί, μαρτυράει για μία ακόμη φορά την αδράνεια που έχει επιφέρει η κρίση σε όλους τους τομείς άσκησης πολιτικής, μόνο που σε αυτή την περίπτωση η δική μας σιωπή εκλαμβάνεται διεθνώς ως κατάφαση.

Κινδυνεύουμε να βρεθούμε ως χώρα σε αντίστοιχη κατάσταση με εκείνη της διαμάχης με την ΠΓΔΜ κατά την δεκαετία του 1990. Όπως τότε, έτσι και τώρα «κανείς δεν μας καταλαβαίνει». ‘Η Ελλάδα ακουλούθησε μία εθνοκεντρική επικοινωνιακή πολιτική τόσο σε επίπεδο κυβερνήσεων όσο και σε επίπεδο κυβέρνησης-κοινής γνώμης προσπαθώντας να παρουσιάσει την όλη διαμάχη ως ένα αγώνα μεταξύ «καλών» και «κακών» ή «δικαίου» εναντίον «αδίκου», χωρίς να λαμβάνει υπόψη της τις αντιλήψεις των άλλων χωρών, με αποτέλεσμα η χώρα να εγκλωβιστεί σε μία μη παραγωγική και προβληματική πολιτική.’³⁸ Σε μεγάλο βαθμό, η Ελλάδα ακολουθεί και σήμερα την ίδια αποτυχημένη συνταγή προσπαθώντας να προβάλλει προς τα έξω την εικόνα του θύματος (θύματος των αγορών, των οίκων αξιολόγησης, της παγκόσμιας κρίσης). Την ίδια στιγμή, το Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών δεν προσπαθεί να βελτιώσει την εικόνα της χώρας στο εξωτερικό, να συνεργαστεί με πρεσβείες και ΜΚΟ, δηλαδή να ενεργοποιήσει την δημόσια διπλωματία.

³⁷ Hoffman, D., “Beyond Public Diplomacy”, *Foreign Affairs*, Vol. 81, No.2, March/April 2002, p.1.

³⁸ Skouroliakou, Melina, “The Communication Factor in Greek Foreign Policy: An Analysis”, *The Hellenic Observatory European Institute London School of Economics & Political Science*, February 2012, p.19, available: <http://eprints.lse.ac.uk/42851/1/GreeSE_No55.pdf>.

Η ελληνική εξωτερική πολιτική οφείλει να αναλάβει δράση προς την βελτίωση του διεθνούς προφίλ της χώρας, χρησιμοποιώντας τα σχετικά ανέξοδα μέσα που προσφέρει η δημόσια διπλωματία. Ειδικότερα, 'μπορεί να δημιουργηθεί ένας θεσμικός φορέας, υπεύθυνος για να συντονίζει τις προσπάθειες όλων των αρμόδιων φορέων (κρατικών και μη κρατικών) στη διαμόρφωση μιας επικοινωνιακής στρατηγικής, να θεσμοθετηθεί μια ανοικτή και συνεχής συζήτηση σχετικά με την επικοινωνιακή στρατηγική της χώρας, η οποία να βασίζεται στην αλληλεπίδραση των κυβερνητικών φορέων με μη κυβερνητικές οργανώσεις και εκπροσώπους των εγχώριων και διεθνών μέσων μαζικής ενημέρωσης, καθώς και να αναδειχθεί η διεθνής θέση της χώρας ως γεωπολιτική γέφυρα μεταξύ Ανατολής και Δύσης μέσω μίας προώθησης της στρατηγικής αξίας της Ελλάδας προς το εξωτερικό.³⁹ Υπάρχουν επομένως, πολλά μέσα και διάφοροι τρόποι που πρόκειται να κοστίσουν ελάχιστα στην χώρα και μπορούν να συμβάλλουν καθοριστικά στην ανανέωση της διεθνούς μας εικόνας.

Η Ελλάδα καλείται να οργανώσει μία ενημερωτική εκστρατεία προς τα έξω για το τι πραγματικά είναι η χώρα μας. Ουσιαστικά η Ελλάδα χρειάζεται να προβεί σε μία διαδικασία re-branding, εφόσον το κλασικό της brand που είναι εδώ και δεκαετίες η αρχαιότητα, ο μεσογειακός τρόπος ζωής και ο τουρισμός αντικαταστάθηκε με εικόνες και στερεότυπα περί αποτυχημένου κράτους, τεμπέληδων δημοσίων υπαλλήλων και κοινωνικής βίας, η μόνη λύση είναι η χώρα να επανεφεύρει τον εαυτό της και να διαφημίσει τα επιτεύγματα της σύγχρονης Ελλάδας. Το έχει άλλωστε πετύχει στο παρελθόν με τη επιτυχημένη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004, καθώς και στη σύνοδο του NATO στο Βουκουρέστι το 2008, όπου με μια πιο εξωστρεφή επικοινωνιακή πολιτική κατάφερε να γίνει κατανοητή η θέση της σχετικά με την ονομασία της ΠΓΔΜ από τους συμμάχους της. Την στιγμή που η τύχη της χώρας μας βρίσκεται κατά μεγάλο ποσοστό στα χέρια της Ευρώπης και σε προέκταση της διεθνούς κοινότητας, η ελληνική εξωτερική πολιτική οφείλει να ενημερώσει την παγκόσμια κοινή γνώμη ότι είναι μία χώρα που της αξίζει να σωθεί διότι συμβάλλει με πολλούς τρόπους στην παγκόσμια ανάπτυξη. Το διεθνές κοινό μπορεί να αποδειχθεί ο πιο σημαντικός σύμμαχος της Ελλάδας, εφόσον μάλιστα 'η διαδικασία λήψης αποφάσεων εξωτερικής πολιτικής εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την επιρροή της κοινής γνώμης.'⁴⁰

³⁹ Protopapas, George, "Greece's International Profile and the Financial Crisis", *International Institute for Middle East and Balkan Studies*, 02 February 2012, available: <<http://www.ifimes.org/default.cfm?Jezik=En&Kat=10&ID=659>>.

⁴⁰ Hudson, V., "Foreign Policy Analysis: Actor Specific Theory and the Ground of International Relations", *Foreign Policy Analysis*, 2005, Vol.1, p.12.

4. Συμπέρασμα

Η κρίση που βιώνει η χώρα τα τελευταία 5 χρόνια επέδρασε καταλυτικά σε όλα σχεδόν τα ζητήματα που απασχολούν την ελληνική εξωτερική πολιτική. Η δημοσιονομική λιτότητα που επιβλήθηκε στην δημόσια διοίκηση «έκοψε τα φτερά» της ελληνικής διπλωματίας, καταργώντας κονδύλια και υπηρεσίες του Υπουργείου Εξωτερικών που ενίσχυαν άμεσα ή έμμεσα τα εθνικά μας συμφέροντα. Ο αναγκαιός εξορθολογισμός των αμυντικών δαπανών συνέπεσε με την γεωστρατηγική αναβάθμιση της Τουρκίας δημιουργώντας συνθήκες επικίνδυνης στρατηγικής ασυμμετρίας μεταξύ των δύο χωρών. Η Ελλάδα βρέθηκε στο περιθώριο της ευρωπαϊκής οικογένειας ως ένα κράτος που αδυνατεί να εκσυγχρονιστεί και το οποίο βάζει σε κίνδυνο το ίδιο το εγχείρημα του ενιαίου ευρωπαϊκού νομίσματος. Η δυσκολία σύναψης συμμαχιών εντός και εκτός Ευρώπης οδηγεί την Ελλάδα σε μία επικίνδυνη απομόνωση, ενώ παράλληλα η εγχώρια κρίση αποκόπτει την ελληνική εξωτερική πολιτική από τις διεθνείς εξελίξεις. Οι τάσεις αδράνειας και εσωστρέφειας της ελληνικής διοίκησης που χαρακτηρίζουν την λήψη αποφάσεων σε διεθνές επίπεδο οδηγούν στην καθυστέρηση ανάληψης πρωτοβουλιών σε ζωτικά θέματα ελληνικού ενδιαφέροντος όπως η ανακήρυξη της ελληνικής ΑΟΖ, η επίλυση του μακεδονικού ζητήματος και η συμμετοχή της Ελλάδας ως μεσολαβητή στις εξελίξεις που επιφέρει η Αραβική Άνοιξη στην Μέση Ανατολή. Οι επιπτώσεις της ελληνικής κρίσης στα Βαλκάνια αποξενώνουν την Ελλάδα από τον ρόλο της ως ευρωπαϊκού πόλου για τα υπό ένταξη κράτη της περιοχής ενώ παράλληλα η ελληνική επιχειρηματική δραστηριότητα στην περιοχή δέχεται πλήγμα.

Σε επίπεδο αξιοπιστίας, η Ελλάδα βρίσκεται αντιμέτωπη με μία τρομακτική αμαύρωση του διεθνούς της κύρους ως αποτέλεσμα της εικόνας που αφήνει να φαίνεται προς τα έξω και με την συνδρομή των διεθνών μέσων ενημέρωσης. Αντιμέτωπη με μία σχεδόν εχθρική παγκόσμια κοινή γνώμη, η ελληνική εξωτερική πολιτική καλείται να χρησιμοποιήσει την δημόσια διπλωματία, αξιοποιώντας ουσιαστικά τους ίδιους τους πολίτες της ως προς την βελτίωση του image της χώρας στο εξωτερικό. Η έλλειψη εμπιστοσύνης που αντιμετωπίζει η χώρα δεν της αφήνει περιθώρια εφησυχασμού, ο κίνδυνος να χαρακτηριστεί η Ελλάδα ως παγκοσμίως αναξιόπιστος «παίκτης» ενδέχεται να προκαλέσει κάθε είδους προβλήματα όπως η έλλειψη συμμαχιών και συνεργασιών σε τομείς ζωτικούς για το ελληνικό κράτος. Το κρίσιμο διακύβευμα παραμένει ασφαλώς η ίδια η ευρωπαϊκή ταυτότητα της Ελλάδας, η οποία λόγω της κρίσης βρίσκεται υπό αμφισβήτηση. Η ελληνική εξωτερική πολιτική οφείλει να διαφυλάξει με κάθε δυνατό τρόπο την ευρωπαϊκή συμμετοχή της χώρας.

Με μια πρώτη ματιά και με βάση τις ανωτέρω διαπιστώσεις, το μέλλον για την Ελλάδα φαντάζει ζοφερό καθώς η χώρα δείχνει ανέτοιμη να διαχειριστεί μια κρίση που την υποβαθμίζει απότομα και δραστικά σε όλα τα επίπεδα. Με μια δεύτερη ανάγνωση, όμως, η κρίση αποτελεί και μία μοναδική ευκαιρία για την Ελλάδα να επαναξιολογήσει την στρατηγική της σε όλους τους τομείς που αφορούν το εθνικό της συμφέρον. Σε καιρούς χαλεπούς σαν τους σημερινούς, η ελληνική εξωτερική πολιτική καλείται να αναλάβει πρωτοβουλίες, να γίνει πιο επιθετική ως προς την συμμετοχή της στα διεθνή δρώμενα και να αποδείξει στα υπόλοιπα κράτη ότι η Ελλάδα είναι ένας πολύτιμος διεθνής «παίκτης» που παρά την κρίση μπορεί να βρει διεξόδους και να αξιοποιήσει όλα τα στρατηγικά πλεονεκτήματα που διαθέτει.

Η έως τώρα απόσυρση της ελληνικής διπλωματίας από την παγκόσμια σκακιέρα με την δικαιολογία ότι όλες οι δυνάμεις της ελληνικής διοίκησης πρέπει να απορροφηθούν στην μάχη κατά της κρίσης στο εσωτερικό της χώρας είναι εντελώς λανθασμένη. Εάν η Ελλάδα συνεχίσει αυτή την τακτική της αμυντικής απομόνωσης και προβάλλει προς τα έξω την εικόνα της χώρας-θύματος, τότε το μέλλον πράγματι θα είναι ζοφερό, διότι με μια τέτοια προσέγγιση της κρίσης, η Ελλάδα θα κινδυνεύει να χάσει όλα τα γεωπολιτικά της κεκτημένα των τελευταίων δεκαετιών. Το worst case scenario θα είναι η ενδεχόμενη απώλεια της ευρωπαϊκής ταυτότητας της χώρας και η μετατροπή της σε βαλκανική «μαύρη τρύπα», της οποίας η επιρροή θα εξαφανιστεί από το χώρο των Βαλκανίων και της Μέσης Ανατολής ενώ την ίδια στιγμή η ασφάλειά της θα βρίσκεται σε άμεσο κίνδυνο από τις αναθεωρητικές ορέξεις της Τουρκίας με την επιρροή τρίτων δυνάμεων όπως η Ρωσία και η Κίνα να αυξάνεται υπέρμετρα σε γεωοικονομικό επίπεδο.

Το άνωθεν τρομακτικό σενάριο δεν είναι τόσο εύκολο να πραγματοποιηθεί, δεν είναι όμως και αδύνατον. Η Ελλάδα έχει ακόμη πολλά «καλά χαρτιά» στα χέρια της, όπως είναι η γεωστρατηγική της θέση μεταξύ Ανατολής και Δύσης, οι ενεργειακές της προοπτικές ως χώρα διαμετακόμισης πετρελαίου και φυσικού αερίου, οι άριστες σχέσεις που διατηρεί με όλες τις χώρες της Μέσης Ανατολής συμπεριλαμβανομένου πλέον και του Ισραήλ και φυσικά η διαχρονική σύνδεση της χώρας με την κλασική αρχαιότητα, ένα brand, που όσο και να έχει κακοποιηθεί λόγω της διεθνούς αρνητικής δημοσιότητας, εξακολουθεί να παράγει εκείνο το συμβολικό κεφάλαιο που διασφαλίζει σε μεγάλο βαθμό, εδώ και πολλά χρόνια, την συμμετοχή της Ελλάδας σε όλους τους Δυτικούς θεσμούς. Εάν η ελληνική εξωτερική πολιτική περάσει από την «άμυνα» στην καλώς εννοούμενη «επίθεση», τότε η κρίση δεν θα είναι παρά ο μοχλός που οδήγησε την Ελλάδα σε μία νέα ωφέλιμη περίοδο.

5. Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση:

- Βενέτης, Ευάγγελος, “Η Ελλάδα και το ιρανικό πετρέλαιο”, *ELIAMEP Blogs*, 21 Δεκεμβρίου 2011, διαθέσιμο: <<http://blogs.eliamep.gr/venetis/evangelos-venetis-i-ellada-ke-to-iraniko-petreleo/>>.
- Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών, “Ατζέντα 2014”, διαθέσιμο: <http://www.mfa.gr/images/docs/periferiaki_politiki/agenda_2014_gr.pdf>.
- Κοππά, Μαριλένα, “Η ελληνική εξωτερική πολιτική την εποχή της κρίσης”, *Παρεμβάσεις Μ.Κοππά και Γ.Κουμουτσάκου σε εκδήλωση του St. Anthony’s College στην Οξφόρδη*, 25 Ιανουαρίου 2012, διαθέσιμο: <<http://omogeneia.ana-mpa.gr/press.php?id=16364>>.
- Κρεμμύδας, Χαράλαμπος, “Οικονομική Κρίση, Μνημόνιο και Ελληνική Εξωτερική Πολιτική”, *EKEME*, Μάρτιος 2012, διαθέσιμο: <<http://www.ekeme.gr/html/EKEME%20PAPER-KREMMYDAS.pdf>>.
- Κουσκουβέλης, Ηλίας, “Κρίση και εξωτερική πολιτική”, *Foreign Affairs-The Hellenic Edition*, 05 Φεβρουαρίου 2012, διαθέσιμο: <<http://foreignaffairs.gr/articles/68646/ilias-i-koyskoybelis/krisi-kai-eksoteriki-politiki?page=show>>.
- Λυγερός, Σταύρος, “Η κρίση είναι ομπρέλα για τα εθνικά μας συμφέροντα”, *Συνέδριο για την ελληνική εξωτερική πολιτική μετά την κρίση*, 16 Δεκεμβρίου 2011, διαθέσιμο: <<http://euractiv.gr/i-eyropi-kai-o-kosmos/synedrio-gia-tin-elliniki-eksoteriki-politiki-meta-tin-krisi>>.
- Μαλλιός, Αλέξανδρος, “Τα επόμενα βήματα στις σχέσεις της Ελλάδος με την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας”, *Ημερίδα ELIAMEP*, 10 Ιανουαρίου 2012.

- Χριστοδουλάκης, Νίκος, “Η Ελλάδα σε «βέρτιγκο» στρατηγικής”, *Foreign Affairs-The Hellenic Edition*, 01 Φεβρουαρίου 2012, διαθέσιμο: <<http://foreignaffairs.gr/articles/68641/nikos-xristodoylakis/i-ellada-se-«bertigko»-stratigikis>>.

Ξενόγλωσση:

- Anastasakis, Othon, “The impact of the economic crisis on Greece’s external relations”, *Reforming Greece: Sisyphean task or Herculean challenge?*, March 2012, available: <<http://www.sant.ox.ac.uk/seesox/publications/ReformingGreece.pdf>>.
- Barber, Tony, “The geopolitics of the Greece crisis”, *Financial Times*, 11 June 2012, available: <<http://blogs.ft.com/the-world/2012/06/greece-and-the-cyprus-question/#axzz20eaSR823>>.
- Bastian, Jens, “Falling Behind Again? Southeast Europe and the Global Crisis”, *ELIAMEP*, March 2009, available: <<http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/03/eliamep-thesis-2-2009-bastian.pdf>>.
- Daborowski, Tomasz and Szpala, Marta, “The impact of the Greek crisis on the Western Balkans”, *Centre for Eastern Studies*, 12 May 2010, available: <<http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/ceweekly/2010-05-12/impact-greek-crisis-western-balkans>>.
- Dokos, Thanos, “Foreign Exchange”, *Odyssey: Bimonthly Magazine about Greece and the Greek Diaspora*, January-February 2012, available: <<http://www.odyssey.gr/features/articles~1894~foreignexchange~article>>.
- Dokos, Thanos, “Who Lost Greece? The Geopolitical Consequences of the Greek Crisis”, *ELIAMEP*, February 2012, available: <<http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2012/02/dokos1.pdf>>.

- Economides, Spyros, “Does Greece have a foreign policy?”, *Odyssey: Bimonthly Magazine about Greece and the Greek Diaspora*, January-February 2012, available: <<http://www.odyssey.gr/features/articles~1894~foreignexchange~article>>.
- Efthymiou, Pavlos and Juergenliemk, Hubertus, “How much more can the Greek nation take?”, *ELIAMEP Blogs*, 01 March 2012, available: <<http://blogs.eliamep.gr/en/admin/pavlos-efthymiou-and-hubertus-juergenliemkhow-much-more-can-the-greek-nation-take/>>.
- Fotiadis, Apostolis, “Greek Crisis Impacts the Balkans”, *Inter Press Service-News Agency*, 20 March 2010, available: <<http://www.ipsnews.net/2010/03/economy-greek-crisis-impacts-the-balkans/>>.
- Frangonikolopoulos, Christos, “Strengthening Greek Public Diplomacy: Present Conduct and Future Potential”, *Netherlands Institute of International Relations ‘Clingendael’*, June 2012, available: <http://www.clingendael.nl/publications/2012/20120629_research_discussion_paperindiplomacy_124_frangonikolopoulos.pdf>.
- Grigoriadis, Ioannis, “Seeking Opportunities in Crisis Times: Greek Foreign Policy in the Middle East”, *ELIAMEP*, March 2012, available: <<http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2012/03/grigoriadis.pdf>>.
- Hoffman, D., “Beyond Public Diplomacy”, *Foreign Affairs*, Vol. 81, No.2, March/April 2002, pp.1-5.
- Hudson, V., “Foreign Policy Analysis: Actor Specific Theory and the Ground of International Relations”, *Foreign Policy Analysis*, 2005, Vol.1, pp.1-30.
- Kechagiaras, Yiannis, “Why did Greece block the Euro-Atlantic integration of the Former Yugoslav Republic of Macedonia? An Analysis of Greek Foreign Policy Behaviour Shifts”, *The Hellenic Observatory European Institute*

London School of Economics & Political Science, May 2012, available: <<http://www2.lse.ac.uk/europeanInstitute/research/hellenicObservatory/CMS%20pdf/Publications/GreeSE/GreeSE-No58.pdf>>.

- Konstandaras, Nikos, “Foreign Exchange”, *Odyssey: Bimonthly Magazine about Greece and the Greek Diaspora*, January-February 2012, available: <<http://www.odyssey.gr/features/articles~1894~foreignexchange~article>>.
- MacDowall, Andrew, “Greek crisis, Balkan repercussions”, *Financial Times*, 12 June 2012, available: <<http://blogs.ft.com/beyond-brics/2012/06/12/greek-crisis-balkan-repercussions/#axzz20eaSR823>>.
- Malkoutzis, Nick, “Is Greece a Failed State?”, *Foreign Policy*, 01 March 2012, available: <http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/03/01/is_greece_a_failed_state>
- Mottas, Nicolas, “A Greek response to Turkey’s current neo-Ottomanist diplomacy”, *Neos Kosmos: The Hellenic Perspective*, 02 August 2010, available: <<http://neoskosmos.com/news/en/node/9176>>.
- Pettifer, James, “Greek crisis diminishes EU influence in Balkans”, *Deutsche Welle*, 29 March 2012, available: <<http://www.dw.de/dw/article/0,,15847614,00.html>>.
- Protopapas, George, “Greece’s International Profile and the Financial Crisis”, *International Institute for Middle East and Balkan Studies*, 02 February 2012, available: <<http://www.ifimes.org/default.cfm?Jezik=En&Kat=10&ID=659>>.
- Skouroliakou, Melina, “The Communication Factor in Greek Foreign Policy: An Analysis”, *The Hellenic Observatory European Institute London School of Economics & Political Science*, February 2012, available: <http://eprints.lse.ac.uk/42851/1/GreeSE_No55.pdf>.

- Skouroliakou, Melina, “Greek politicians have forgotten about Greek foreign policy. And this will not change in the near future”, *LSE Blogs*, 10 May 2012, available: <<http://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2012/05/10/greek-foreign-policy/>>.
- The Economist, “Bulgaria’s economy: In a rough region”, 07 July 2012, available: <<http://www.economist.com/node/21558288>>.
- Tziampiris, Aristotle, “Crisis Will Not Shake Fundamentals of Greek Diplomacy”, *Balkan Insight*, 09 March 2010, available: <<http://old.balkaninsight.com/en/main/comment/26444/?tpl=297>>.
- Weinthal, Benjamin, “Drachmail and the New Democrats”, *Foreign Policy*, 18 June 2012, available: <http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/06/18/drachmail_and_the_new_democrats>.